

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910. Första Kammaren. Nr 24.

Lördagen den 23 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet grefve *Hamilton* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

- 1:o) angående anläggning af statsbana från Lappträsk till Veittjärvi m. m.;
- 2:o) angående anslag till landtmäteriundervisningens ordnande;
- 3:o) angående efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett af E. O. Sandström från kronopark inom Norrbottens län inköpt virkesparti;
- 4:o) angående inbetalandet af köpeskillning för E. A. Lundkvist i Berg inköpt virke från kronopark inom Västerbottens län; och
- 5:o) i fråga om anvisande af medel för vissa kostnader för domänstyrelsen.

Justerades protokollet för den 16 i denna månad.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag

- a) till Riksdagens skrivelse, nr 75, till Konungen, angående tjänstårsberäkning för länsjägmästare vid anställning inom skogsstaten, samt
- b) till delar af riksdagsbeslutet:
 - nr 1, ingressen;
 - nr 2, slutmeningen;
 - nr 3, angående ändrad lydelse af 35 § 1 mom. brännvinsförsäljningsförordningen;
 - nr 4, rörande ändrad lydelse af § 27 mom. 1 värnpliktslagen den 14 juni 1901;
 - nr 5, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;
 - nr 6, angående förlängning af den mellan Sverige och Tyska riket den 8 maj 1906 afslutade handels- och sjöfartstraktaten;
 - nr 7, angående rätt för utländsk turist att under viss tid tullfritt disponera hit till riket medförd automobil;
 - nr 8, angående kontrollen öfver de med statslån understödda enskilda järnvägarna;
 - nr 9, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;

nr 10, angående verkställd granskning af fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande af det dem gemensamt lämnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus;

nr 11, angående val af två fullmäktige i riksbanken samt ordförande och tre fullmäktige i riksgäldskontoret äfvensom suppleanter för Riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk;

nr 12, angående viss ny bestämmelse med afseende å vikt; och

nr 13, rörande utredning angående söndagshvila inom vissa arbetsområden.

Företogs val af en suppleant i Riksdagens särskilda utskott nr 2. Därvid aflämnades 92 valsedlar, som godkändes, samtliga med parti-beteckning »det förenade högerpartiet» och upptagande såsom enda namn herr Trana. Till suppleant i Riksdagens särskilda utskott nr 2 hade således utsetts

herr Trana från »det förenade högerpartiet».

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran jordbruksutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtanden nr 66—71.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 20 och 22 innevarande april bordlagda utlåtande nr 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

I punkt 2 af femte hufvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen *dels* att godkänna stater för flottans officerskår, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår samt å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan, äfvensom för mariningenjörkåren och för marinintendenturkåren af den lydelse, bilagorna nr 2—7 vid nämnda protokoll utvisade, *dels ock* att, med godkännande af förordade minskningen i anvisningen för reserv- och indragningsstaterna samt båtsmanskompanierna, i riksstaten för år 1911 höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater, nu 5,670,173 kronor, med 123,569 kronor till 5,793,742 kronor.

Utskottet hade på återopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte

a) godkänna stater för flottans officerskår, för flottans underofficerskår samt å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan af den lydelse, bilagorna nr 2, 3 och 5 vid statsrådsprotokollet utvisade;

b) godkänna stat för flottans sjömanskår af den lydelse, bilaga b) vid förevarande utlåtande utvisade;

c) godkänna stat för mariningenjörkåren af den lydelse, bilaga c) vid samma utlåtande utvisade;

d) godkänna stat för marinintendenturkåren af den lydelse, bilaga nr 7 vid statsrådsprotokollet utvisade, dock att vaktmästarnes ålderstillägg bestämdes till 100 kronor hvarterda;

e) vid bifall till hvad utskottet under mom. a)—d) hemställt och med godkännande af förordad minskning i anvisningen för reserv- och indragningsstaterna samt båtsmanskompanierna, i riksstaten för år 1911 höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater, nu 5,670,173 kronor, med 122,569 kronor till 5,792,742 kronor.

Mom. a)—c).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. d).

Vid föreliggande moment hade reservation anförts af herrar *F. Berg* och *K. Starbäck*, hvilka ansett, att utskottets yttrande och förslag angående detta moment bort hafva följande lydelse:

»I den Kungl. Maj:ts framställning, som ligger till grund för det nu äskade höjandet af anslagen till marinintendenturkåren, finner utskottet den förebragta utredningen med afseende på möjligheten att för vissa platser använda billigare arbetskraft otillfredsställande. Den kritik, som i detta afseende af marinförvaltningen förebragts angående det till grund för kungl. propositionen liggande utlåtandet af tillkallade sakkunnige, anser utskottet innehålla så många tungt vägande skäl, att detsamma förtjänar allt afseende; den borde hafva i statsrådsprotokollet äfven i dessa delar utförligt refererats. Då så icke skett, har den ej heller kunnat af departementschefen bemötas; och marinförvaltningens bestämda uttalande, att en del tjänstemän af marinintendenturkåren »skulle kunna utgöras af personal med lägre utbildning», står fullständigt oemotsagdt. Utskottet kan i detta sammanhang ej underlåta att framhålla, att från sakkunnigt håll med bestämdhet påpekats, att denna personal skulle kunna aflönas med betydligt lägre belopp. Säkerligen skulle härigenom afsevärda besparingar kunna ske och möjlighet uppkomma att utan alltför ökade kostnader anställa en för intendenturgöromålens fullgoda handhavande tillräcklig personal, ett mål, som genom nu föreslagna åtgörande ej kommer att uppnås.

Kungl. marinförvaltningens yttrande angående utbildningen är också värdt det största beaktande. »Sedan vi nu», säger marinförvaltningen, »erhållit en för de praktiska yrkena jämväl inom stats-tjänsten organiserad bildningsanstalt uti realskolan, kan med fog ifrågasättas, huruvida icke såsom underlag för utbildningen i marinintendentskolan en aflagd realskoleexamen äger företräde framför en kanske svag studentexamen på latinlinjen». Det synes uppenbart, att realskoleexamen såsom kompetens för inträde vid intendentskolan förtjänar en grundlig och fördomsfri utredning.

*Ang.
stat för
marinintenden-
turkåren.*

Ang.
stat för
marinintenden-
denturkåren.
(Forts.)

Hvad beträffar — — — — vaktmästarna — — — — lika med utskottet.

Utskottet finner sålunda ingen ökning af anslagen till marinintendenturkåren för 1911 befogad, och då hinder ej lärer möta för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel tillgodose det behof af extra arbetskrafter, som till följd häraf kan komma att yppa sig, finner utskottet lämpligt, att Riksdagen för 1911 beviljar samma belopp som för innevarande år.

På grund häraf får utskottet hemställa, att Riksdagen icke måtte besluta annan ändring i gällande stat för marinintendenturkåren än att vaktmästarens ålderstillägg bestämmes till 100 kronor hvardera».

Herr Stendahl: Till mitt anförande i denna sak måste jag förutskicka, att jag för min del är fullt öfvertygad om att den nuvarande regeringen i betydligt högre grad än någon annan regering under de senaste 50 åren sökt att sätta sig in i det oresonlighetsförhållande, som i fråga om hushållning med de till flottan anslagna medlen enligt gammal slentrian förekommer.

Då jag detta oaktadt anser mig böra uppträda emot statsutskottets tillstyrkande af beviljande utaf det af Kungl. Maj:t begärda anslaget till marinintendenturkårens ökning och yrka bifall till herrar Bergs och Starbäckes reservation, så innebär detta icke ett fullständigt instämmande uti dessa herrars motivering, utan detta sker af det praktiska skälet, att mitt anförande icke skall blifva en ropandes röst, utan få en fast utgångspunkt vid påfordran om reformer i förvaltningen af till flottan anslagna medel.

Marinförvaltningens utlåtande i ärendet kan nog i en del afseenden ha goda skäl för sig och borde enligt min åsikt af departementschefen hafva tillmätts mycket större värde än hvad som skett. Att så icke skett torde möjligen kunna vara beroende därpå, att de sakkunnige i sitt utlåtande föreslagit en mycket större ökning än hvad departementschefen ansett sig våga begära, och att detta hållande af medelvägen skulle erbjuda större utsikter för att vinna bifall till den kungl. propositionen. Enligt min mening hafva de sakkunniga ägnat väl liten uppmärksamhet åt själfva hufvudfrågan, som de fått sig förelagd, nämligen att utreda, i hvad mån det inom förvaltningen kunde användas manliga och kvinnliga biträden med lägre utbildning och kompetens än de nu gällande, liksom äfven åt öfriga intendenturkårens organisation berörande frågor. De sakkunniga torde hafva haft den åsikten, att det är bra som det är, med en liten förändring.

För min del är jag icke af den åsikten, att till fullgörande af en del under marinintendenturkåren hörande göromål böra i första rummet användas pensionerade officerare och underofficerare, därför att dessa kunna erhållas till billigt pris, och att man därför af sparsamhetsskäl i första rummet bör använda sådan arbetskraft, men jag har heller ingenting emot att sådan arbetskraft, om den är lämplig och fullt duglig, skall kunna användas, men i sådant fall icke till underpris. Jag har icke kunnat undgå att fästa uppmärksamheten vid att om den kungl. propositionen bifölles, så skulle marinintendenturkåren, som redan nu är jämförelsevis större än arméns intendenturkår, blifva oproportionerligt

stor, men jag medger också, att någon fast jämförelsegrund häremellan icke finns.

Däremot bör man kunna finna en annan hållbar jämförelsegrund emellan antalet af flottans officerare och marinintendenterna. Enligt den kungl. propositionen, hvilken af utskottet tillstyrkts, skulle officerskåren inom flottan komma att utgöra 296 officerare. Förhållandet emellan officerare och marinintendenter skulle då blifva en marinintendent på icke fullt 4 officerare. En så stor marinintendenturkår torde icke någon annan flotta i sådant fall kunna uppvisa. Det gifves äfven en annan beräkningsspunkt för jämförelse, nämligen beräkningen om officers- och marinintendentsantalet efter tonnage, men denna beräkningssgrund kan icke gärna användas i fråga om vår flotta med dess hufvudsakligen halfstora fartyg.

En jämförelse kan man dock göra mellan förhållandena vid armén och flottan, nämligen den, att, under det vid armén oafbrutet under de senare åren pågått en omorganisation af förvaltningen, det stått stilla vid flottan, där förvaltningen stelnat i gamla former och kutymmer, som omöjliggöra ett modernt handhafvande af beviljade medel och en modern, effektiv tillsyn af den dyrbara försvarsmaterielen. Vid en granskning af flottans räkenskaper kan man enligt min mening frestas påstå, att, ehuru riksstaten upptager anslag till flottan af olika natur, såsom reservations-, fasta och förslagsanslag, det likväl måste i praktiken anses tvifvelaktigt, huruvida det i verkligheten existerar mer än ett anslag för flottan, fente hufvudtitelns slutsumma, som dock kan öfverskridas.

Ätminstone läser icke vare sig konstitutionsutskottet eller statsrevisionen kunna åt sig anskaffa bevis för att anslagen användts för de ändamål, för hvilka Riksdagen beviljat dem.

Det skall nog äfven möta ganska stor svårighet för en oinvidig att taga reda på hvilken myndighet, som i första hand har att disponera öfver visst anslagsbelopp och följaktligen att tillse, att detta belopp icke öfverskrides.

Vid armén är anslagsdispositionen klar och förvaltningslinjerna i stort sedt tydligt utstakade, äfven om ännu ett och annat brister. Intendenturkåren har där sitt gifna förvaltningsgebit med åtföljande anslag.

Så är det icke vid flottan. Där användes intendenturkåren hufvudsakligen till den invecklade och i många afseenden tekniskt sedt onyttiga bokföringen, men däremot endast i jämförelsevis ringa omfattning till själfva förvaltningsbestyren. Den nämnda bokföringen sker enligt gamla, kanske då de skapades nog så riktiga, i visst afseende ännu hållbara formulär. Den kräfver emellertid mycket tekniskt arbete, renskrifning och dylikt, som borde kunna utföras af billigare arbetskraft än utbildade marinintendenter.

Då det torde vara en bjudande nödvändighet att få så skyndsamt ändring som möjligt i de af mig nu påpekade missförhållanden, och då en verklig och förnuftig sparsamhetsvänlighet torde ligga däri, att slöseri afskaffas och betryggande kontroll införes vid handhafvande af statens anslag, så anser jag för min del, att det äfven skulle vara politiskt klokt, om Första kammaren skarpt framhölle sin sparsamhetsvän-

Ang.
stat för
marinintendenterurkåren.
(Forts.)

Ang.
stat för
marinintenden-
turkåren.
(Forts.)

lighet genom att i hufvudsak på de grunder jag anført och i den ifråga-
varande frågans för närvarande outhärdade skick lämna bifall till den af
mig förut omnämnda reservationen.

Enligt innevarande års statskalender funnos i flottan 26 marin-
underintendenter, däraf 8 så gamla, att de erhållit namn, heder och
värdighet af marinintendenter af 2:dra graden, samt dessutom 2
underintendenter öfver stat. Det torde vara gifvet, att en så stark
rekrytering i den lägsta graden gifvetvis måste medföra dåligt avance-
mang och tryckande löneförhållanden, men jag anser icke detta vara
fullgiltigt skäl för att i det outhärdade skick, som frågan nu befinner
sig i, bifalla den begärda ökningen, men bör ett afslag mana till kraftig
och hastig utredning.

Jag får därför på de skäl som jag anført yrka, att den föreslagna
ökningen och omregleringen af marinintendenturkåren måtte afslås,
samt att kammarerna i öfverensstämmelse med herrar Bergs och Star-
bäcks reservation icke måtte besluta annan ändring i gällande stat för
marinintendenturkåren, än att vaktmästarens ålderstillägg bestämmes
till 100 kronor hvarterda.

Grefve Taube: Den ärade talaren på hallandsbänken yttrade be-
träffande de sakkunniga, att de tycktes ha utgått ifrån, att det är bra
som det är, med några små förändringar. Då han kunde så yttra sig,
tror jag dock, att han icke noggrant genomläst det betänkande, som
af dem aflämnades. Hvad herr Stendahl här yttrade, tycktes mig för
öfrigt vara hufvudsakligen riktadt mot marinförvaltningen och icke mot
intendenturkåren. Och därom vill jag icke tvista med honom. Det
kan hända, att han därutinnan har rätt. Men den frågan föreligger
icke här. Det är ett förhållande för sig. Och där skall jag kanske
gifva honom rätt, att det kunde vara önskvärdt, att en del saker där
uppställdes på ett annat sätt. De sakkunniga gingo igenom räkenska-
perna och tyckte sig finna, att det däruppe i marinförvaltningen fanns
en del föråldrade anordningar, men att däremot på underafdelningarna,
flottans varf och stationer, allt på det stora hela var mycket ordentligt
och väl utfördt.

Hvarför har nu egentligen denna framställning om ökning af marin-
intendenturkåren tillkommit? Jo, »de ständigt upprepade framställ-
ningarna från marinöfverintendenten och marinförvaltningen om ytter-
ligare ökning af marinintendenturkåren för tjänstens behöriga skötande
föranledde Kungl. Maj:t» etc., hvilket står att läsa på sid. 17 i den
kungl. propositionen. Då hade marinförvaltningen således den åsikten,
att kåren behöfde ökas. Men sedan de s. k. sakkunniga — och det
fanns verkligen sakkunniga ibland dem, en intendent och en chefs-
intendent — afgifvit sitt betänkande, har marinförvaltningen kommit
till annan åsikt och gått på den meningen, att det icke behöfs så
många. Skälet till detta omslag vet jag icke. Men det kan ju hända,
att det beror därpå, att det var andra personer med, då marinförvalt-
ningens förra yttrande afgafs. Det är nu en annan person, som är
marinöfverintendent, och denna person har för sin del afgifvit en
reservation mot hvad marinförvaltningen i detta afseende föreslagit —
och en ganska skarp reservation — och hvad marinintendenturkårens

organisation beträffar, tror jag, att man måste tillmäta hans ord en synnerligen stor betydelse.

Frågan, om man, såsom här nämnts, skulle kunna för en del intendenturgöromål använda personal med lägre intendenturutbildning, ha äfven dessa kommitterade haft under öfverläggning, och de ha gått så långt, de ansett sig kunna göra; men det är ondt om folk, och de ha icke kunnat gå längre än de gjort. I statsutskottets betänkande finnes nu också i motiveringen uttryckt en önskan, att, om möjligt, billigare personal måtte användas, och att äfven, i mån af behof, värnpliktiga måtte till sådana göromål användas.

Om man tar kännedom om arbetet på dessa varfsexpeditioner eller rättare sagt räkningskontor, skall man finna, att här verkliga kräves hjälp, om det icke skall bli för svårt. Fartygsredogörelserna ligga efter 4 å 5 månader. Det blir icke lätt att få någon ordning i detta enligt de upplysningar vi inhämtat från, bl. a., Karlskrona och hvilka finnas intagna i statsrevisorernas berättelse. Statsrevisorerna hade nämligen gjort anmärkning på detta, men den besvarades af intendent Neuendorff med påpekande, att det fattades arbetskraft och att det vore synnerligen önskvärdt, att detta afhjälptes. Arbetstiden räcker hela dagen och semester förekommer ej. Han förnekade icke, att man kan använda officerare, men flottan har icke så många officerare, att man kan sätta dem till arbete på räkningskontoren. Herrarna få väl också erkänna, att det icke är precis så lämpligt att i större skala använda officerare på detta sätt. En och annan gång kan det ske. Hvad dessa underofficerare af ekonomistaten beträffar, så vore det ju önskvärdt, att flera sådana användas i intendenturtjänst, men tillgången medger det icke. Dessutom äro de hårdt anlitade, och de sakkunniga hafva yttrat och Kungl. Maj:ts vitsordat, att man icke kan gå längre än som skett.

För min del får jag beklaga, att statsrådet icke gått längre än hvad som synes af Kungl. Maj:ts proposition. Det hade nog varit mycket önskligt, ty, enligt hvad de sakkunniga särskildt velat påpeka, behofvet af ökad intendenturpersonal och förändringar i förvaltningen är mycket stort. Huruvida det är rätt att icke gå längre kan jag icke bestämdt yttra mig om, ty hvar och en tror ju på sin egen åsikt, men jag förstår väl de många svårigheter, som härvidlag göra sig gällande. Här gripa många andra omständigheter in, och det tål att tänka på. Nu få vi emellertid hålla oss till saken sådan den är och bereda den ökning af intendenturkåren som begärts.

Jag har icke mycket att tillägga, jag har endast försökt framhålla de hufvudsakliga skälen och jag vill icke trötta med de småskal som förefinnas. För min del anser jag, att kammaren gör rätt genom att bifalla statsutskottets förslag, till hvilket jag yrkar bifall.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande moment yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Stendahl*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herrar Berg och Starbäck vid momentet afgifna reservation.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. e).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3—12.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—37.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

*Ang. vissa
ändringar i
bestämmel-
serna om
statsunderstöd
till enskilda
läroanstalter.*

Föredrogs ånyo statsutskottets den 20 och 22 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 40, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående vissa ändringar i bestämmelserna rörande statsunderstöd till enskilda läroanstalter jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 25 februari 1910 till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition (nr 91) hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit Riksdagen att förklara, att af de bestämmelser, som af Riksdagen antagits i fråga om de å åttonde hufvudtiteln under rubriken: *enskilda läroanstalter* uppförda särskilda anslag

dels punkt 1) under afdelningen B. *Bestämmelser i fråga om anslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter* skulle erhålla följande ändrade lydelse:

1) 200 kronor för hvarje ämneslärarinna, som är berättigad till

en aflöning af minst 1,400 kronor i 1:sta, 1,700 kronor i 2:dra och 2,000 kronor i 3:dje lönegraden,

dels och punkterna 2 och 12 under afdelningen C. *Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor* skulle erhålla följande ändrade lydelse:

2) Inträdessökande till sådan i punkt 1 afsedd enskild skola, som utgör öfverbyggnad på folkskolan, skall vid offentlig pröfning visa sig innehafva det i samma punkt omnämnda kunskapsmättet.

12) Samskola, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, må, ändock att de i punkterna 3—10 stadgade villkor ej till alla delar uppfyllas, intill utgången af år 1912, på de villkor Kungl. Maj:t äger bestämma, kunna komma i åtnjutande af understöd från anslaget till enskilda mellanskolor, dock under förutsättning att kommun eller enskilda donatorer till skolans uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde uppgår till minst samma belopp som statsunderstödet.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehafvt en inom Andra kammaren af herrar *L. G. Broomé* i Bärslöf och *O. Forsslings* väckt motion, nr 267, däri hemstälts,

att Riksdagen, vid bifall till hvad Kungl. Maj:t i propositionen nr 91 föreslagit beträffande punkterna 2 och 12 af »Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor» måtte besluta, att punkt 1 i första stycket af samma bestämmelser skulle erhålla följande ändrade lydelse:

1. Af anslaget till enskilda mellanskolor må understöd utgå dels till enskilda skolor, som utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende å inträdesfordringarna förutsätta det kunskapsmätt, som innämntas i högsta klassen af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A, dels *intill utgången af år 1920 äfven* till samskolor, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angifna skäl hemställt, att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar Broomés och Forsslings motion måtte

a) förklara, att af de bestämmelser, som af Riksdagen antagits i fråga om de å åttonde hufvudtiteln under rubriken: *enskilda läroanstalter* uppförda särskilda anslag, punkt 1) under afdelningen B. *Bestämmelser i fråga om anslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter* skulle erhålla följande ändrade lydelse:

1. 200 kronor för hvarje ämneslärarinna, som är berättigad till en aflöning af minst 1,400 kronor i 1:a, 1,700 kronor i 2:a och 2,000 kronor i 3:e lönegraden,

b) förklara, att af förstnämnda bestämmelser punkt 1 under afdelningen C. *Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor* skall erhålla följande ändrade lydelse:

1. Af anslaget till enskilda mellanskolor må understöd utgå dels till enskilda skolor, som utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende å inträdesfordringarna förutsätta det kunskaps-

Ang. vissa
ändringar i
bestämmel-
serna om
statsunderstöd
till enskilda
läroanstalter.

(Forts.)

Ang. vissa ändringar i bestämmelserna om statsunderstöd till enskilda läroanstalter.

mått, som inhämtas i högsta klassen af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A, dels *intill utgången af år 1920 äfven* till samskolor, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till skolor för kvinnlig ungdom; samt

c) under förutsättning af bifall till hvad under b) föreslagits, förklara, att af förstnämnda bestämmelser punkterna 2 och 12 under afdelningen C skola erhålla följande ändrade lydelse:

(Forts.)

2. Inträdessökande till sådan i punkt 1 afsedd enskild skola, som utgör öfverbyggnad på folkskolan, skall vid offentlig pröfning visa sig innehafva det i samma punkt omnämnda kunskapsmättet.

12. Samskola, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, må, ändock att de i punkterna 3—10 stadgade villkor ej till alla delar uppfyllas, intill utgången af år 1912, på de villkor Kungl. Maj:t äger bestämma, kunna komma i åtnjutande af understöd från anslaget till enskilda mellanskolor, dock under förutsättning att kommun eller enskilda donatorer till skolans uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde för år räknadt uppgår till minst samma belopp som statsunderstödet.

Reservation hade afgifvits

af herr *E. A. G. A. Wijkander*, som ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hafva följande lydelse:

»På grund af hvad af departementschefen till stöd för Kungl. Maj:ts förslag anförts, får utskottet tillstyrka bifall till detsamma. Häräf följer, att utskottet icke kan biträda den i ämnet väckta motionen. Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med afslag å herrar Broomés och Forsslings motion må

a) förklara, att af de bestämmelser, som af Riksdagen antagits i fråga om de å åttonde hufvudtiteln under rubriken: *enskilda läroanstalter* uppförda särskilda anslag, punkt 1) under afdelningen B. *Bestämmelser i fråga om anslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter* skall erhålla följande ändrade lydelse:

1) 200 kronor för hvarje ämneslärarinna, som är berättigad till en afönning af minst 1,400 kronor i 1:a, 1,700 kronor i 2:a och 2,000 kronor i 3:e lönegraden,

b) förklara, att af förstnämnda bestämmelser punkt 1 under afdelningen C. *Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor* skall erhålla följande oförändrade lydelse:

1. Af anslaget till enskilda mellanskolor må understöd utgå dels till enskilda skolor, som utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende å inträdesfordringarna förutsätta det kunskapsmätt, som inhämtas i högsta klassen af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A, dels till samskolor, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till skolor för kvinnlig ungdom; samt,

c) under förutsättning af bifall till hvad under b) föreslagits, förklara, att af förstnämnda bestämmelser punkterna 2 och 12 under afdelningen C skola erhålla följande ändrade lydelse:

2. Inträdesökande till sådan i punkt 1 afsedd enskild skola, som utgör öfverbyggnad på folkskolan, skall vid offentlig pröfning visa sig innehafva det i samma punkt omnämnda kunskapsmättet.

12. Samskola, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, må, ändock att de i punkterna 3—10 stadgade villkor ej till alla delar uppfyllas, intill utgången af år 1912, på de villkor kungl. Maj:t äger bestämma, kunna komma i åtnjutande af understöd från anslaget till enskilda mellanskolor, dock under förutsättning att kommun eller enskilda donatorer till skolans uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde för år räknadt uppgår till minst samma belopp som statsunderstödet.»

Ang. vissa
ändringar i
bestämmel-
serna om
statsunderstöd
till enskilda
läroanstalter.

(Forts.)

Herr Hedenlund: Jag vet mycket väl, att jag har synnerligen små utsikter att kunna stämma kammaren mot ett så godt som enhälligt statsutskott, men jag har i alla fall velat begagna min rätt att uttala mig i kammaren för att få framföra ett vördsamt tack till regeringen för att regeringen genom framläggande af den kungl. propositionen i frågan visat sig vilja värna om andemeningen i ett af Riksdagens båda kamrar fattadt beslut.

Detta mitt yttrande torde kräfvä förklaring, och jag ber därför att för dem, som till äfventyrs äro mindre initierade i denna till synes obetydliga fråga, få med några ord rekapitulera ärendets lösning vid förra årets riksdag.

På grund af en kungl. proposition, nr 81, till 1909 års Riksdag angående statsunderstöd till enskilda och kommunala läroverksanstalter afgåfvö herr Berg m. fl. en motion, utmynnande bl. a. däri, att samskola, som icke är en direkt öfverbyggnad på folkskolan, skulle från och med 1914 års utgång icke kunna erhålla statsunderstöd, med mindre den omorganiserades till en dylik öfverbyggnad.

Denna motion blef jämte den kungl. propositionen remitterad till Riksdagens särskilda utskott nr 2, vann detta utskotts tillstyrkan och sedermera äfven Andra kammarens bifall.

Då emellertid ett bifall till denna motion skulle hafva tvingat 22 nu befintliga samskolor i städer af typen Hjo—Falkenberg att antingen nedlägga sin verksamhet eller att omgestalta sig till enskilda mellanskolor och därigenom nödsakas borteliminera en stor del af sina lägre klasser och dessutom omlägga hela sin verksamhet, funno två af utskottets ledamöter i Första kammaren, friherre Fleming och jag, att detta var obilligt och reserverade oss mot utskottets hemställan, detta så mycket hellre, som dessa samskolor uppruxit under statens lägn, varit statsunderstödda och hittills visat sig fungera till belåtenhet.

Vår reservation vann Första kammarens bifall med 104 röster mot 26. Vid den sammanjämkning, som sedermera företogs mellan kamrarnas olika beslut på grund af den kungl. propositionen, vann vår reservation utskottets tillstyrkan, dock — jag behöfver icke säga det — icke utan att Andra kammarens ledamöter erhöilo motsvarande eller större fördelar för hvad som låg dem närmast om hjärtat, folkskolan.

Denna sammanjämkning vann sedermera äfven Riksdagens bifall. Tyvärr hade emellertid vi reservanter begått ett ödesdigert miss-

Ang. vissa
ändringar i
bestämmel-
serna om
statsunderstö-
d till enskilda
läroanstalter.

tag, i det att vi förbiset, att vi äfven bort reservera oss på två andra punkter under afdelning C, ett förbiseende, som jag tror icke observerades af någon af utskottets öfriga ledamöter.

Jag vill icke falla för frestelsen att begära, att dessa utskottets öfriga ledamöter skola dela det tunga ansvar, som gifvetvis hvilat på oss reservanter, men så mycket anser jag mig kunna uttala, att man möjligen skulle väntat, att utskottets kansli, hvilket vår reservation underställdes, skulle gifvit oss nödig varning eller anvisning.

(Forts.)

Sedan jag nu af Riksdagens på grund af denna sammanjämkning utfärdade skrifvelse och på grund af den till följd af Riksdagens skrifvelse tillkomna kungl. förordningen funnit, att vår reservation blifvit alldeles utan effekt, var det helt naturligt, att jag med synnerlig glädje hälsade den kungl. propositionen, som syftade på att värna aude-
meningen i Riksdagens beslut, och denna min glädje skulle naturligtvis i hög grad hafva ökats, om statsutskottet ansett sig kunna ställa sig på samma ståndpunkt som regeringen, men tyvärr har statsutskottet, af skäl, som jag möjligen kan gissa mig till, men ingalunda gilla, i stället uttalat sig för en motion afgifven af herrar Broomé och Forsling, utmynnande i att dessa samskolor skulle få fortsätta intill 1920. Härigenom beviljas ju dessa skolor en kortare frist, och vår reservation blir på detta sätt icke alldeles utan verkau, men det faktum står likvisst kvar, att ett af Riksdagens båda kamrar fattadt beslut har helt och hållet blifvit bortblåst.

Jag föreställer mig därför, att den ende reservanten från statsutskottet, herr Wijkander, ställt sig på det högre planet, då han förordat bifall till den kungl. propositionen, och jag ber, herr talman, om ock utan entusiasm, detta med fästadt afseende på den risk, som möjligen kan vara förenad med antagandet här af herr Wijkanders reservation, att få, för den händelse den skulle falla i Andra kammaren, yrka bifall till herr Wijkanders reservation.

Herr Nyström: När friherre Flemings och herr Hedenlunds reservation i fjol var före i denna kammare, hörde jag till dem, som röstade emot den, och var alltså af den uppfattning, som fick sitt uttryck i Andra kammarens beslut. Jag vill icke nu upptaga denna sak till någon realitetsbehandling, men det är något annat i sättet att behandla denna fråga, som är i hög grad upprörande. Förhållandet är, som den förre talaren påpekat, att vid förra årets riksdag stannade kamrarna i olika beslut i flera frågor. Sedan kom en sammanjämkning, därvid Första kammaren gaf efter i vissa saker, som Andra kammaren fick igenom, mot det att Andra kammaren gaf efter i andra punkter, bland annat just i denna fråga. Men genom det fel i själva formuleringen, som den förre ärade talaren påpekat, så befanns det efteråt, att hvad Första kammaren skulle få vid sammanjämkningen fick den icke. Mig vill det synas, som om vanlig gentlemannauppfattning skulle gjort det tydligt för enhver, att detta fel borde ändras.

Meningen var ju, att hvardera kammaren skulle få något, som den hade till speciellt önskemål. Andra kammaren fick hvad den ford-
rade. Första kammaren bar genom en felaktig redigering gått miste

om hvad den fordrade och erhöill löfte på att erhålla. Nu hafva emellertid ett par ledamöter i Andra kammaren i sin motion förklarad, att en rättelse af detta fel — hvilken rättelse för mig förefaller vara alldeles solklar — skulle vara ur Andra kammarens synpunkt alldeles omöjlig att medgifva. Jag vet inte, om dessa herrar tala å kammarens vägnar, då de säga så, men man kan ju hafva skäl att tro det, då man ser, att ingen i utskottet uppträder emot detta uttalande.

Ang. vissa ändringar i bestämmelserna om statsunderstödtill enskilda läroanstalter.

(Forts.)

Emellertid, och det var det jag nu ville framhålla, synes mig hela denna sak vara behandlad på ett sätt, som kränker rättfärdigheten. Jag vill säga, att hela frågan är behandlad ungefär på samma sätt, som om en person skulle säga till en annan: »Jag erkänner, att jag står i skuld till er, men som ni slarfvat bort reversen, känner jag mig icke förpliktad att betala skulden».

Jag har intet yrkande.

Herr vice talmannen: Jag skall erkänna, att de föregående talarna hafva efter min uppfattning rätt i sitt resonemang och att det hade varit rättvist, att den kungl. propositionen bifallits. Men lika visst som detta är, lika visst är det för mig, att kammaren gör rätt i att bifalla utskottets hemställan. Och som herrarna hörde, att den förste talaren »icke med någon entusiasm» yrkade bifall till den kungl. propositionen, under nuvarande läge, och att den siste talaren icke gjorde något yrkande, så finna ock de, som önska bifall till den kungl. propositionen, att, sådan situationen nu är, ingenting annat bör göras än att bifalla utskottets hemställan, då därigenom de läroverk, hvilkas bästa man har velat tillgodose, bäst tillgodoses genom bifall till utskottets hemställan. Det är nämligen alldeles visst, att antingen bifalles utskottets hemställan, eller ock förkastas den kungl. propositionen i Andra kammaren, och då komma dessa läroverk, i stället för att enligt utskottets mening hafva respit till 1920, endast att få den till 1912.

Med anledning af hvad här föreligger, därför att här är tal om en undervisningsfråga, kan jag icke underlåta att med herr talmannens bifall föra tanken in på ett område, som i dessa tider sysselsätter kanske största delen af vårt folk.

En lärobok i sexuell hygien har utkommit. Den innehåller ett par afdelningar, ett par stycken, hvars innehåll jag icke vill referera, men som ha väckt en synnerlig uppmärksamhet och framkallat en mycket allvarlig oro hos dem, som äro rädda om vår ungdom och förstå att uppskatta vådan af dess nedsnitsande och besmittande i sedligt hänseende.

Jag är öfvertygad om, att författarinnorna till denna lärobok utgifvit sitt arbete i välmening, men lika öfvertygad är jag därom, att deras välmenta gärning är en ond gärning och att däraf vållats en obotlig skada. Hvad som är gjort kan icke göras ogjort, men vikt ligger på, att skadan begränsas, såvidt möjligt är. Läroboken är afsedd icke för ungdom, utan för lärare och lärarinnor, men efter hvad en af författarinnorna själf medgifver, eller åtminstone antydt, är dock den meningen icke alldeles utesluten, att ock, om än på en undanskynd plats, undervisning i de nämnda punkterna skulle meddelas

Ang. vissa ändringar i bestämmelserna om statsunderstöd till enskilda läroanstalter.

ungdomen. Det är kanske icke många, som äro lika gammalmodiga som jag i fråga om ungdomens undervisande i sexuella frågor, men jag vågar antaga, att det skall vara ganska få i vårt land, som icke djupt uppröras vid utsikten, att vår ungdom kanske till och med i samskolorna skulle initieras i de antydda ämnena. Den, som vet, hvilka frestelser och faror, som möta de unga, äfven där de skyddas som bäst, har med djupt bekymmer aktat på, huru frestelser ställas för dem genom mångahanda ting, genom en litteratur, som gör anspråk på att kallas skönlitteratur, men som i väsentlig grad är pornografisk, genom teaterföreställningar af högst betänkelig art och på många andra sätt. Kommer nu en sådan undervisning till, som här åsyftas, hur skall det då gå med vår ungdom?

(Forts.)

Jag är viss om, att den främste representanten för vårt lands undervisningsväsen delar min uppfattning i detta ärende. Jag är ock viss om, att han vill göra hvad han kan för att förebygga eller minska den föreliggande faran, och jag anhåller därför vördsamt att till honom få ställa den frågan, om han anser, att den undervisning i hygien, som meddelas i våra läroverk, är af sådan art, att man icke behöfver om den hafva bekymmer, och om han kan gifva en försäkran därom, att i våra läroverk åtminstone icke får förekomma någon undervisning i de stycken, hvarom jag här har gjort antydan.

I sammanhang härmed anhåller jag att få beröra ännu en sak, en propaganda, som icke har sitt ursprung i den omtalade läroboken, men som anser sig genom den hafva fått stöd och uppmuntran och som under de sista tiderna tagit en förfärande fart. Under rubriken »kärlek utan barn» ha hållits möten och föredrag för tusentals unga människor i vårt land, närmast här i Stockholm. Pressen har redogjort för hvad som förekommit, d. v. s. icke kunnat redogöra eller velat redogöra för allt, utan blott antydt något om innehållet i de föredrag, som hållits. Från annat håll har man fått närmare notis om saken. Intet ord afser att beteckna något högre, något skönare, någon högre verklighet i himmel och på jord än ordet kärlek. Vi hafva länge måst tåla att se det neddragas så djupt, att det med tillägget »fri» användts om hvad som icke annat är än köttslig erotik. Steget har nu tagits fullt ut och ordet kärlek har begagnats om bränd utan tukt och utan ansvarskänsla. Den skändliga propaganda, som jag åsyftar, måste medföra bedröfliga följder af många slag, skada vårt folk i olika riktningar. Jag skall icke vända blicken åt de skilda hållen, utan blott stanna vid den sedliga synpunkten. Hur mycket skall icke fördärfvas genom en propaganda, som tillför sådant bränsle till elementära lustars brand, som blåser upp till en låga en eld, som allenast genom det samvetsgrannaste arbete kan dämpas och släckas. När sinnena berusats af föredragen — och vi hafva hört omtalas till hvilken grad, till hvilken hemsighet berusningen drifves upp — när det skett inne i salen, stå agenter i trapporna och utbjuda de beprisdade hjälpmedlen till skamlig lusta, och dagen efter äro dåliga tidningar fulla af anvisningar om ställen, där de kunna köpas. Bör då icke allt, hvad göras kan, göras för att hindra en sådan trafik? Jag tror, att hela vårt land med mig frågar: »Kan icke med stöd af nu gällande lagar och ordningsstadgar sådan försäljning och sådana föredrag, som

till den grad såra tukt och sedlighet, förhindras, och om nya lagar äro behöfliga, kunna vi hafva förhoppning om, att förslag härom kommer att framläggas?

Jag yrkar bifall till utskottets förslag,

*Ang. vissa
ändringar i
bestämmel-
serna om
statsunderstöd
till enskilda
läroanstalter.*

Herr statsrådet Lindström: Jag ber först att få yttra ett par ord i den fråga, som utskottets nu föreliggande betänkande afser. Det är för att lämna ett par ord till förklaring af det steg, jag tog, då jag tillrådde Kungl. Maj:t att framlägga denna proposition.

Fallet är, som herrarna hört, korteligen, att då det gällde dessa fem- och sexklassiga samskolor och deras blifvande öde, gjorde sig två meningar gällande vid föregående års riksdag. Den ena, representerad af Andra kammaren, afsåg, att dessa samskolor skulle få behålla sina lägre klasser — uttrycket är oegentligt, men jag kan ju använda det — sina lägre, med folkskolan parallella klasser, till år 1914. Detta var, som sagdt, Andra kammarens mening. Första kammarens mening var, att dessa statsunderstödda samskolor skulle allt framgent få bibehålla sina lägre, med folkskolan parallella klasser. Således, den strängare uppfattningen var, att dessa klasser skulle få vara kvar till år 1914, den mildare, att de skulle få vara kvar så länge man önskade. Så blef det sammanjämkning emellan kamrarnas beslut. Vid denna sammanjämkning gaf Andra kammaren efter och lät Första kammaren få sin vilja fram. Realiteten i Riksdagens beslut var således den, att dessa samskolor skulle få behålla sina lägre, med folkskolan parallella klasser för all framtid. Men genom ett förbiseende i själfva stiliseringen blef beslutet sådant, att de skulle hafva sina lägre klasser indragna redan år 1912. Således, oaktadt det var Riksdagens mening, att Första kammarens vilja skulle gå igenom, blefvo dessa samskolor strängare behandlade, än det parti afsett, som ville behandla dem strängast, och oaktadt de, som ville behandla dem strängast, gifvit efter. Det var för att bringa rättvisa i detta förhållande, som jag tillstyrkte Kungl. Maj:t att framlägga den proposition, som utskottets betänkande afser. Jag vill blott säga, att jag icke kunnat handla på något annat sätt. Det var det enda justa och lojala mot Riksdagen.

Efter detta vill jag besvara den fråga, som herr vice talmannen riktade speciellt till mig. Jag skall göra det kort. Jag skall be att i anledning af vice talmannens fråga få afgifva följande förklaring: att undervisningen i de af vice talmannen särskildt afsedda stycken icke tillhör de allmänna undervisningsanstalterna. För det andra vill jag säga, att jag är öfvertygad om, att någon öfverträdelse af den grundsats, som jag nu uttalat, icke förekommer och icke skall förekomma. Men skulle — det vill jag säga för det tredje — en öfverträdelse af denna grundsats förekomma, skall jag göra hvad på mig ankommer för att eftertryckligt reagera mot en sådan öfverträdelse.

Herr statsrådet Petersson: I fråga om de förhållanden, som vice talmannen berörde i senare delen af sitt yttrande, anser jag mig böra meddela, att dessa förhållanden, alltsedan de framträdde, varit föremål för regeringens uppmärksamhet och att de fortfarande äro det.

(Forts.)

Emellertid är jag icke i tillfälle att nu meddela några upplysningar om hvad därutinnan åtgjorts eller kommer att åtgöras.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Wijkander vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 20 och 22 i denna månad bordlagda utlåtande nr 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital.

I en den 4 april 1910 till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 128, hade Kungl. Maj:t under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden samma dag föreslagit Riksdagen att för anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital bevilja ett anslag af 226,900 kronor samt därpå på extra stat för år 1911 anvisa 26,900 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel redan under innevarande år utanordna beloppet.

Utskottet hade i förevarande utlåtande hemställt, att Riksdagen måtte för anordnande af elektrisk belysning och värmeledning inom vissa delar af Vadstena hospital bevilja ett anslag af 226,900 kronor samt därpå på extra stat för år 1911 anvisa 26,900 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel redan under innevarande år utanordna beloppet.

Reservation hade afgifvits af, bland andra, grefvarne *A. F. Wachtmeister* och *F. T. C. von Rosen*, utan att dessa dock däri framlagt sin mening.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Som herrarna sett af det nu föreliggande betänkandet, hafva grefve Fredrik von Rosen och jag antecknat vår reservation. Att vi icke gått med på den reservation, som med en lång motivering afgifvits af åtskilliga ledamöter af Andra kammaren, som tillhöra statsutskottet, har sin grund i, att vi icke kunnat gilla stiliseringen af denna motivering. I Andra kammarens ledamöters reservation talas nämligen hufvudsakligen om de ekonomiska sparsamhetsskäl, som göra, att den kungl. propositionen bör förkastas, men för min del anser jag, att det förnämsta skälet, hvarför propositionen icke bör af Riksdagen godkännas, är kulturella intressen. Det är kulturella intressen, som det här är fråga om, men äfven ganska

mycket känslökäl. Men när man talar om känslökäl, finnes det sådana, som tala både för bifall till och afslag på propositionen. För bifall talar nämligen, att här har Kungl. Maj:t föreslagit beviljande af ett anslag för att bereda ljus och värme åt dessa olyckliga asylister, som nu vårdas i Vadstena gamla nunnekloster. Mot den kungl. propositionen talar däremot det känslökälet, att Vadstena gamla kloster är ett af mellersta Sveriges förnämsta medeltida minnen, som påminner oss mest om den intellektuella samfärdsel, som under en stor del af medeltiden ägde rum mellan Sverige och kontinenten och som förmedlades just af detta kloster. Det synes mig att, om man talar om känslökäl, böra dessa känslökäl vara starkare än de förra. Ty jag tror icke, att det är så dåligt ställt för dessa asylister, att det är någon fara i dröjsmålet.

Om jag nu går till de ekonomiska skälen, som väl skulle vara de mest talande för att bifalla ett förslag om dessa förändringars införande i det gamla nunneklostret, synes det mig, att de icke alls så tydligt, som många anse, tala för förslaget. Här är fråga om att bevilja icke mindre än 226,000 kronor, och dessutom ställer medicinalstyrelsen i utsikt, att det inom den närmaste framtiden skall krävas ytterligare 93,000 kronor för ett samlingshus. Nu kan det ju synas, som om medicinalstyrelsen, när den motiverar detta, har talat ganska verkningfullt, när den säger, att om vi bevilja dessa 226,000 kronor, slippa vi att bygga ett nytt hus för 890,000 kronor. Men för det första ber jag att få säga, att jag icke alls är säker på att, om vi bevilja dessa 226,000 kronor, det gamla klostret, det nuvarande asylisthemmet, blir så bra, att det kommer att räcka många år framåt. Det kan mycket väl hända, att om några få år, kanske redan om tio år, det höjes ett mycket starkt rop på att detta gamla kloster icke är tillräckligt bra, icke tillräckligt godt i hygieniskt hänseende, och då stå vi där. Då hafva vi kastat bort så mycket pengar nu och få ändå bygga nytt. När medicinalstyrelsen kastar fram, att ett nytt hus skulle kosta 800,000 kronor, förefaller denna summa mycket afskräckande, men när man läser departementschefens yttrande, blir man genast mycket lugnare, ty departementschefen säger själf, att summan synes honom mycket öfverdrifven, och förklarar sig tro, att en half million, d. v. s. 300,000 kronor mindre än medicinalstyrelsen satt i utsikt, skall vara fullt tillräcklig för behovet.

Ett annat skäl, som medicinalstyrelsen dragit fram för att afskräcka från att afslå propositionen, är, att den säger, att bygger man ett nytt hus och det nuvarande skall behandlas såsom ett kulturellt museum, får man naturligtvis anslå medel för att återuppbygga det gamla klostret i sitt ursprungliga skick. Det bevisar endast, att medicinalstyrelsen står på en mycket gammalmodig ståndpunkt i afseende å restaureringsfrågor, en ståndpunkt, som de sakkunniga numera öfvergifvit.

Jag kan således icke se annat än, att, äfven om man endast tänker på de ekonomiska skälen, de bästa skälen tala för att nu afslå propositionen.

Det säges vidare, att man kan icke tala om vandalisering. Det är icke fråga om att göra sådana saker, som komma att förstöra det gamla huset, men ser man nu på hvad medicinalstyrelsen tänker göra,

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.
(Forts.)

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.

(Forts.)

så är det fråga om att genombrytning skall ske af meterdjupa murar i hospitalets äldre byggnader, uppbrytning af golf med underliggande hvalf, upphuggning af djupa nischer för värmekroppars placering, nedtagning af befintliga kakelugnar etc. etc.

Nu sägs det, att detta kan göras mycket ledigare, än medicinalstyrelsen påstår. Man kan borra igenom murarna, och man behöver ej göra några nischer i murarna och då blir det icke så farligt. Men om detta är sant, är det ju alldeles galet, att Riksdagen anslår 65,000 kronor för dessa arbeten, ty då är den kalkylen ju alldeles oriktig och för hög.

Jag tycker, att man icke kan undgå att intagas af ganska vemodfulla känslor, när man tänker på detta gamla klostrets historia, när man tänker på den roll, det spelat under medeltiden, när man tänker på, hur kung Gustaf för att tillfredsställa statens tarf tog allting ifrån klostret, tog alla dess egendomar, dess dyrbarheter och sådant, och när man vidare tänker på, hurusom klostret på 1600-talet började användas till krigsmanshus, hvilket sedan fortsattes under hela 1700-talet, när man slutligen tänker på, hur det i början af 1800-talet togs i anspråk för en korrektionsinrättning och sedermera har användts till hospitalsändamål. Man kan ju förstå, att klostret farit ganska illa under hela den långa tid, det användts för alla dessa olikartade ändamål, och man får vara mycket tacksam för att det i alla fall, trots allt detta, återstår så mycket af detta förnämliga minnesmärke från vår medeltid. I känslan af denna tacksamhet vill jag verkligen icke vara med om att bevilja några mer medel till en ytterligare vandalisering af Vadstena kloster, utan jag yrkar, herr talman, afslag å såväl den kungl. propositionen som statsutskottets hemställan i ärendet.

Herr statsrådet greve Hamilton: Jag kan ju i mycket sympatisera med hvad den siste ärade talaren anförde. Äfven jag anser det vara af stor vikt, att våra gamla historiska minnen bevaras och icke vandaliseras. Jag har därför icke heller något större anspråk på kammaren i denna fråga, än att jag ber att få uttrycka den vördsamma förhoppningen, att om kammaren biträder reservationen, kammaren också måtte hafva fullt klart för sig, såväl i hvilket syfte detta sker, som hvad det kommer att innebära i fråga om Riksdagens ställning till frågan.

Vadstena gamla kloster har som bekant i nu mer än 80 år användts till hospital. Det lär väl knappast råda något tvifvel om att det är den omständigheten vi hafva att tacka för, att denna gamla byggnad nu icke ligger i ödesmål, liksom vi äfven kunna tacka för det sätt, hvarpå hospitalstyrelsen och medicinalstyrelsen förvaltadt denna egendom och att den är så väl bibehållen, som verkligen är fallet. Det har nämligen hela tiden, under det att hospitalsstyrelsen haft denna gamla byggnad om hand, varit ett genomgående drag att man vårdat den med största pietet och att alla ändringar, som skett, företagits med tanke på att icke skada, utan tvärtom söka återställa. Herrarna skola icke tro, att denna byggnad för närvarande befinner sig i det skick, hvari den befann sig, när den användes till kloster! Det är föga mer än hvalfven och väggarna, som återstå däraf. De gamla glug-

garna hafva, långt innan byggnaden användes för hospitalsändamål, huggits upp. Då man nu ryser för att golfven skola huggas upp, är att märka, att dessa golf äro senare inlagda trägolf, hvilka ligga betydligt högre än de gamla golfven. Med ett ord, det har vidtagits betydliga förändringar, men hvarje gång medicinalstyrelsen velat företaga någon ändring, har den alltid tänkt på att bevara det gamla.

Ja, denna omständighet har kanske i sin mån bidragit till att man så länge undanskjutit åtskilliga förbättringar, som dock äro alldeles nödvändiga. Det var redan år 1896, som Riksdagens revisorer i anledning af ett besök vid hospitalet anmärkte, att, i olikhet med hvad då i alla andra hospital skett, man här ännu icke infört elektrisk belysning, utan låtit det fortfarande bero vid den för en sådan anstalt mycket eldfarliga och otillfredsställande fotogenbelysningen. Riksdagens revisorer framhöllo det såsom ett trängande kraf, att denna angelägenhet måtte med det snaraste ordnas. Riksdagens revisorer gjorde änyo ett besök vid anstalten år 1904. Då var ännu icke någon elektrisk belysning införd; de anmälde detta för Riksdagen, d. v. s. påpekade änyo förhållandet och omnämnde, att medicinalstyrelsen då var sysselsatt med att ordna denna angelägenhet och att man dröjt så länge, därför att alla förslag i den vägen syntes medicinalstyrelsen alltför dyrbara.

Men icke nog med att belysningsförhållandena äro otillfredsställande, så äro äfven värme- och ventilationsanordningarna i högsta grad otillfredsställande. Nu tog Kungl. Maj:t och lade fram frågan för sista Riksdagen, därför att man icke kunde dröja längre med att göra någonting. Förhållandet är — något som jag har papper på och kan bestyrka — att de ångpannor, som användas där, hafva af sakkunnig person förklarats icke längre vara tillfredsställande; de måste helt enkelt ersättas. På samma sätt förhåller det sig med dessa gamla kakelugnar: de äro utbrunna och måste ersättas. Att rifva ned dem kan väl icke kallas för en vandalisering. Talaren anförde bland exemplen på vandalisering äfven nedrifvandet af kakelugnarna, men det skedde kanske i hastigheten — det får väl i stället anses såsom en restaura-tion, ty det fanns inga kakelugnar i det gamla klostret, men däremot fanns det märkvärdigt nog värmeledning, och i de gamla murarna gå ännu gamla rör, som höra till den. Jag hade verkligen icke trott, att anordnandet af denna värmeledning skulle anses blifva så vandaliserande för klostrets utseende, om man vill bibehålla det som hospital. Vill man däremot icke det, då är frågan, hvad man skall göra. Jag hörde med glädje, att den siste ärade talaren tog afstånd — och jag kunda hafva sagt det förut, att han skulle taga afstånd — från den reservation, som afgifvits af några ledamöter utaf Andra kammaren, hvori de förklara, att det kan få anstå, tills vi byggt hospital, så att alla sinnessjuka fått plats, ty det kan icke anstå. Men då frågar jag, tror kammaren verkligen, att om kammaren afslår denna proposition, det skall vara möjligt för mig att, under det jag samtidigt måste tänka på anläggande af nya hospital i andra delar af riket, komma in till Riksdagen med förslag, att denna byggnad skall utrymmas och att det i stället skall byggas en ny paviljong?

Grefve Wachtmeister framhöll, att jag själf har prutat på den

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadsstena hospital.
(Forts.)

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.

(Forts.)

summa, som medicinalstyrelsen antagit, att en sådan paviljong skulle gå till. Ja, jag tror, att man skall kunna göra det billigare, men icke mycket billigare; jag föreställer mig, att man skall kunna göra det för en 600,000 kronor eller så. Men tror verkligen kammaren, att jag skulle kunna få framgång i *Riksdagen* — jag säger icke i denna kammare — för att låta det användbara huset stå obegagnadt och låta bygga ett nytt hus för 600,000 kronor? Mig har det syntts, att det icke finnes någon utsikt därtill. Och jag ber därför blott att ännu en gång få inskräpa, hvad som icke kan resoneras bort, att de brister, som här förefinnas, äro så betänkliga, att ovillkorligen något inom den närmaste tiden måste göras för att afhjälpa dem.

Herr Säve: Jag ber att till en början få uttala mitt beklagande öfver, att man vid den utredning, som föregick den till förra Riksdagen aflåtna kungl. propositionen öfver föreliggande fråga, icke hade inhämtat yttrande från riksantikvarien eller från vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. När vi här i kammaren bade att behandla detta ärende, hade vi nämligen blott att se saken från å ena sidan behovet för de stackars sinnessjuka att få en lämpligare vård och å den andra kostnadsförslaget. Men vi tänkte då icke på att de stortade reparationer, som skulle göras, kunde medföra ledsamma följder för Vadstena gamla klosterbyggnad såsom ett af våra dyrbaraste fornminnen. Nu hafva vi sett, hvad riksantikvarien och vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien hafva för en uppfattning om frågan; och nu måste saken ställa sig för oss på ett helt annat sätt. Nu hafva vi att väga mot hvarandra behovet från hälsovårdssynpunkt af att något göres för att förbättra hospitalet, och pieteten mot ett af våra dyrbaraste minnen. För min del får jag säga, att när jag väger de båda mot hvarandra, tynger pieteten mest.

Det är för mig tydligt, att det gamla klostret icke kan anses tillfredsställande såsom hospitalsbyggnad, äfven om värmeledning och elektrisk belysning införas, och förr eller senare torde en nybyggnad blifva nödvändig. Man kan förstå det af hvad öfverintendentsämbetet framhåller — se sid. 7 i förevarande betänkande — att hospitalsbyggnaden icke är så särdeles idealisk, och då ämbetet, hvars sakkunskap väl ingen vill bestrida, hemställer om en ny utredning, »huruvida det icke vore ur såväl ekonomisk som praktisk synpunkt att föredraga» att uppföra en ny tidsenlig paviljong, så bör väl detta göra oss ur ren sparsamhetssynpunkt betänksamma. Och tydligt är, att det betydande anslag, som här begäres, måste stå hindrande i vägen, när en gång — förr eller senare — frågan på allvar toges upp om uppförande af en ny paviljong.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet fäste uppmärksamheten på hvad 1904 års statsrevisorer sagt med afseende på hospitalet. Ja, jag har icke heller bortsett från detta, men jag ber att få påpeka, att Riksdagens revisorer vid sitt besök i hospitalet egentligen endast gjorde anmärkning mot den dåliga belysningen, som åstadkommes med fotogenlampor, hvilket måste betraktas som eldfarligt och äfven i andra hänseenden otillfredsställande. De gjorde därför en antydning om att man möjligen borde ersätta denna med en

elektrisk belysning, och de erinrade om att kraftkälla för sådan funnes i närheten, men de yttrade sig icke om värmeledningen. Måste man göra nya inredningar, synes det mig som om man borde begränsa dessa till att blott införa elektrisk belysning, men låta frågan om värmeledningen falla. Härigenom vunne man icke blott en väsentlig minskning i kostnaderna utan, hvad mer är, man sluppe att företaga dessa omfattande genombrytningar af väggar och hvalf, hvilka nödvändigt måste nedsätta klostrets betydelse såsom ett fornminne. Dessa genombrytningar torde nämligen blifva ytterst omfattande. Man kan få den öfvertygelsen, om man tänker på kostnadsförslaget, ty där är beräknad en utgift af i medeltal 250 kronor för hvar af nunneklostrets 260 rum, hvilket gör en summa af 65,000 kronor. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet sökte i sitt förra året öfver denna fråga här hållna anförande förklara, hvarför denna kostnads-summa blifvit så högt tilltagen. Han erinrade om att väggarna på medeltidsvis voro uppförda af stora grästenar och tegel, och att detta under århundradenas lopp hade sammangjutits till en enda cementartad massa. Då bör det vara klart för oss, att skall man genombryta så beskaffade väggar, måste detta leda till betydliga väggras, och naturligtvis måste klosterbyggnaden vid så våldsamma operationer lida högst betänklig skada.

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.
(Forts.)

Herr statsrådet erinrade om, att det egentligen varit under de gångna tiderna, som man så illa farit fram i klostret, och att man däremot under den nuvarande regimen pietetsfullt behandlat det. Ja, nog veta vi, hur man förr behandlade våra dyrbara fosterländska minnesmärken. Det var i de tiderna man ref ned gamla historiska slottsruiner för att få byggnadsmaterial till moderna bostadshus, då man i ämbetsverken här i Stockholm för att få bättre utrymme bortförde dyrbara arkivalier för att förstöras utanför stadens portar, och då man i Visby härliga kyrkoruiner anordnade kreaturstallar. De tiderna äro vi väl nu ifrån, men just därför att man under dem så illa förför med det gamla klostret, är vår skyldighet så mycket större att nu söka bevara, hvad som ännu återstår af detsamma från de gamla tiderna.

Det har sagts, att medeltiden var en mörk natt, men med några lysande stjärnor. Jag tror, att detta äger sitt fog särskildt hvad beträffar Norden, ty för visso låg då ett tungt mörker öfver våra bygder, men här funnos också lysande stjärnor -- och till de förnämsta af dessa hörde den heliga Birgitta och hennes ryktbara klosterskapelse. De många århundraden, som förgått sedan Birgitta lefde, hafva icke mäktat fördunkla den glans hon spred öfver Norden; och den betydelse, hennes klosterstiftelse hade, kan aldrig förringas. Det var detta berömda Vadstena kloster, som genom sina afläggare, de 70 dotterklostren i Östersjöprovinserna, Tyskland, England, Nederländerna och Italien, förmedlade de ideella förbindelserna mellan Sverige och de i kulturhänseende mera lyckligt lottade sydliga länderna. När svensken i våra dagar kommer till Rom, söker han gärna upp Birgittas hus, glad öfver att i den eviga staden äfven kunna träffa på ett stort fosterländskt, svenskt minne; och han finner där med tillfredsställelse, hur omsorgsfullt i våra dagar kärleksfulla händer vårdat sig om detta dyrbara minne. Men dessa händer äro icke svenska, nej,

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.
(Forts.)

mina herrar, de äro utländska. Det är en polsk karmeliterföreståndarinna, som med stora uppoffringar restaurerat den berömda sierskans hem i Rom. Men hur vårdar man Birgittas skapelse här hemma i Sverige! Dessa klosterbyggnader äro de enda i gamla Sverige, som blifvit någorlunda bevarade till våra dagar. Hvad annat som finnes kvar af sådana gamla byggnader är blott och bart obetydliga skal. Det är, herr talman, en grym ödets ironi, att detta gamla kloster, hvarifrån bildningens och religionens ljus lyste och lyste vida omkring, nu inrymmer olyckliga sinnessjuka, på hvilkas förstånd det djupaste mörker lagt sig. Om man tänker på detta, då blir man vemodig till sinnes, och ej mindre vemodig blir man, då man tänker på att, då man i Rom omsorgsfullt och kärleksfullt vårdar Birgittas hus, så står man i denna stund här hemma i beredskap att med kallt mod genom-bryta dessa gamla väggar, som omgärdade hennes ryktbara stiftelse, och som borde vårdas som de dyrbaraste minnen från vår medeltid.

Herr talman, då jag icke vill bidra till att klostret för all framtid fastslås till hospital, hvilket jag anser skulle vara till men icke blott för de stackars sinnessjuka, som förvisso snart behöfva en bättre vårdanstalt, utan äfven för våra stora minnen, hvilkas vårdande bör ligga oss alla om hjärtat, yrkar jag afslag å statsutskottets hemställan.

Herr Clason: Äfven jag ber att få ansluta mig till samma yrkande, som gjorts af den näst föregående talaren, och jag ber att med några ord få utveckla hvarför jag kommit till det resultatet.

Om jag då först för mig uppställer kostnadsfrågan, så förefaller det mig, som om den kostnad, eller 226,000 kronor, som skulle åtgå för att skaffa värmeledning och elektriskt ljus åt 185 patienter i Vadstena hospital, är alldeles orimligt hög. Kostnaden representerar, om man beräknar den per patient, en summa af 1,226 kronor för hvarje. Jag har företagit mig att i föregående års statsverksproposition se efter, hvad det kostar att uppföra ett nytt hospital. Jag tog hospitalet i Säter och fann, att det hade kostat i uppförande 3,176 kronor per patient. Med andra ord: här skall man för att erhålla denna nya värmeledning och detta elektriska ljus betala per patient cirka 40 procent af hvad det kostar att uppföra ett nytt hospital. Det förefaller mig, som om detta vore att betala väl mycket, helst som man nog kan vara alldeles öfvertygad om, att efter några år, när en ny öfverläkare kan ha kommit till Vadstena, han kommer ett förklara, att denna byggnad i alla fall är otidsenlig såsom hospital, hvilket också svårligen kan bestridas af den, som varit där och sett byggnaden.

Medicinalstyrelsen har i sin utredning äfven framlagt kostnadsberäkningar för en nybyggnad. Jag ber att få framhålla, att om man jämför dessa beräkningar med de af mig anförda siffrorna, så finner man att dessa beräkningar äro vida högre tilltagna än kostnaderna för hospitalet i Säter. Men det är en annan omständighet i medicinalstyrelsens kostnadsberäkningar, som gör att jag måste ställa mig en smula skeptisk emot dem. Det heter nämligen på sid. 8 i utskottets utlåtande, att nybyggnad för 185 patienter skulle icke kunna utföras för ringare kostnad än omkring 800,000 kronor, *oberäknad mark*

som antagligen måste för ändamålet förvärfvas, då hospitalets nuvarande område är synnerligen begränsadt — — — — —. Ja, jag undrar hur det förhåller sig med den där marken! Det är väl riktigt att hospitalet icke har något eget område för ändamålet, men, om jag icke misstager mig, har staten ett ganska vidsträckt område intill hospitalet, och detta statens område i Vadstena i hospitalets närhet skulle väl utan alltför stora kostnader kunna upplåtas för detta ändamål. Jag tror således, att medicinalstyrelsen i detta fall beräknat kostnaderna för en nybyggnad något för dryga.

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.
(Forts.)

Så har det talats om byggnadens vandalisering. Ja, den blir så stor, att den skulle komma att kosta 65,000 kronor! Medicinalstyrelsen börjar sin redogörelse för hithörande arbeten sålunda: »Genombrytning på talrika ställen af ofta metertjocka murar i hospitalets äldre byggnader» och säger att det blir tidsödande och kostsamt. Men om man »på talrika ställen» genombryter »metertjocka murar», nog har man då vandaliserat klostret rätt mycket. Styrelsen nämner vidare: »Uppbrytningen af golf med underliggande hvalf». Det är således icke fråga blott om att uppbryta dessa trägolf, som herr statsrådet sade voro moderna — hvaruti han naturligtvis har alldeles rätt —, utan det är fråga om att också uppbryta underliggande hvalf, som icke äro moderna. Styrelsen säger sedan: »Vidare förekommer upphuggning af djupa nischer för värmekroppars placering, nedtagning af befintliga kakelugnar, om- och delvis nymålning af stora ytor, insättning af evakuationsventiler m. m.». Allt detta måste inräknas bland åtgärder, som med all säkerhet komma att i hög grad vandalisera och skada denna byggnad, såsom minnesmärke betraktad.

Jag har själf besökt den byggnaden, och jag måste säga, att det gör ett ganska nedslående intryck att gå där. Det är ju ock beklagligt, att icke forskaren eller främlingen kan få i någon mån studera den. På grund af dess användning kan man nämligen blott få tillträde till ett par rum och det är mycket kort tid man där kan få uppehålla sig, naturligtvis på grund af byggnadens nuvarande användning. Och jag undrar, om ens någonsin från sakkunnigt håll verkställt en riktig utredning om hvad allt som där kan finnas att fästa sig vid. Alldeles säkert är, att, om denna förändring skall ske, så blir det omöjligt att sedermera få en föreställning om, huru byggnaden sett ut i alla sina delar och detaljer. Det har talats om den stora betydelse, denna byggnad äger som medeltidsminne på grund af sin karaktär af att vara Birgittas stiftelse jämte allt hvad som därmed sammanknytes, och jag ber lifligt att få understryka hvad som i detta afseende sagts. Men jag vill tillägga en sak, och det är den, att dess betydelse som medeltidsminne kan i ännu högre grad tillspetsas. Det är nämligen, såvidt jag vet, *det enda medeltidshus*, fränsedt kyrkorna, som vi äga i behåll i öfre och mellersta Sverige. Den enda byggnad, som skulle kunna i någon mån jämföras med denna, är Glimmingehus i Skåne. Men då är att märka, att Glimmingehus är uppfördt vid 1500-talets ingång och tillhör icke heller den gamla delen af Sverige, under det att denna byggnad uppförts i början af 1400-talet. Den äger således en alldeles enastående ställning; den är Sveriges enda icke kyrkliga byggnad från medeltiden. Den kan icke er-

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadsstena hospital. sätts med något annat, maken till den finnes icke i hela vårt land; och jag är öfvertygad om, att därest det finnes en sådan byggnad i ett annat land, och den uti det landet vore den enda byggnaden i sitt slag, såsom här är fallet, skulle det icke finnas minsta tvekan om, att en sådan byggnad skulle noga bevaras; den skulle icke få ytterligare vandaliseras.

(Forts.) Af herr statsrådet har frågats, i hvilket syfte man skulle afslå den kungl. propositionen. Jag ville svara: Jo, i syfte att få till stånd en utredning af det slag, som de på detta område sakkunniga myndigheterna, öfverintendentsämbetet samt vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien begärt, en utredning, som enligt öfverintendentsämbetets hemställan skulle gå ut på »att undersöka huruvida det icke vore ur såväl ekonomisk som praktisk synpunkt att föredraga att på andra sidan om Hospitalsgatan uppföra en ny tidsenlig paviljong för de sinnessjuka, som förvaras i de gamla klosterbyggnaderna», och naturligtvis därjämte också en utredning, som, innan man fattar ett så ödesdigert beslut som det nu föreslagna, går ut på att undersöka hvilka konsekvenser ett dylikt steg kan ha med sig för byggnadernas rätta bevarande såsom historiskt minnesmärke.

På dessa grunder ber jag få instämma i yrkandet om afslag.

Herr vice talmannen: Det har för utskottet och särskildt för ordföranden på andra afdelningen i utskottet långt ifrån varit okänt, att inom Riksdagen en ganska stark opposition föreligger emot den kungl. propositionen, och i all synnerhet har jag fått erfara detta genom all den massage, jag varit underkastad af personer, hvilka sökt förmå mig att gå med på att afstyrka propositionen. Men jag har omöjliggen kunnat komma till ett sadant resultat, och jag ber nu att få redogöra för orsaken till, att jag det icke har kunnat.

Jag vill då först erinra kammaren om föregående Riksdags förhandlingar i frågan. Då afgaf statsutskottet ett afstyrkande utlåtande öfver den proposition, som förelåg. Första kammaren biföll den kungl. propositionen med en nedprutning af 20,000 kronor. Nu föreligger en ny kungl. proposition, där en nedprutning skett på 40,000 kronor. Nog vore det ett ovanligt fall, om Första kammaren, som i fjol biföll förslaget efter en nedprutning på 20,000 kronor, i år skulle afslå det, fastän det innehåller en nedprutning på 40,000 kronor.

Statsutskottet hade i fjol motiverat sitt afslagsyrkande och anförde därvid i hufvudsak tre synpunkter. Först erkände utskottet — det kunna herrarna se på sid. 3 i utskottets förevarande utlåtande — behovet af anordnande af elektrisk belysning och centraluppvärmning inom hospitalet och medgaf, att det icke kunde och borde vara så som det hittills varit. För det andra anförde utskottet, att utskottet hyste betänkligheter mot att bifalla den kungl. propositionen, därför att kostnaderna ansågos kunna afsevärdt nedbringas. Och för det tredje — och därpå vill jag särskildt fästa uppmärksamheten — uttalade statsutskottet såsom sin mening, att det icke kunde ligga någon fara i att uppskjuta frågan till en kommande riksdag. Alltså inbjöd utskottet Kungl. Maj:t att till denna riksdag komma in med ett förslag, där det verkställts sådana nedprutningar i kostnaderna, som kunde vara möjliga. Nu har

Kungl. Maj:t gjort precis det som utskottet då framhöll såsom önskvärdt och som Riksdagen godkände. Kungl. Maj:t har nämligen kommit fram med ett förslag, där kostnaderna äro reducerade. Om nu Riksdagen afslår detta, så kan man icke neka till, att Riksdagen är något kuriös och den förfar då åtminstone i en alldeles bestämd strid mot hvad som var praxis i äldre tider, då man i de fall, där man på detta sätt utfäst sig att göra en sak, också ansåg att utfästelsen borde effektueras. Det är visserligen tydligt, att det kan finnas skäl till att ändra sin uppfattning och till att således i år frångå beslutet från i fjol, men då bör det också presteras mycket goda skäl. Jag skall be att få granska de skäl, som i år anförts till stöd för en dylik förändrad ståndpunkt.

Man har väl att söka dem i de reservationer, som bifogats utskottets utlåtande. Reservanterna från Första kammaren ha icke anført några motiv, emedan de varit alldeles för klarsynta för att icke inse, att motiven till den andra reservationen icke voro behagliga att stå för. Om herrarna läsa motiveringen för denna reservation finna herrarna, att två skäl där äro anförda, men om herrarna ge akt på de skälen och ännu mera om herrarna hade varit med om behandlingen af ärendet både inom afdelningen i utskottet och sedan i statsutskottets plenum, så skulle herrarna förstå, att dessa bägge skäl peka åt alldeles motsatta håll och detta därför att det ena skälet är somliga ledamöters och det andra skälet andras. Dessa skäl innehålla således icke ett tecken till positiv anvisning åt regeringen, utan de ha endast betydelsen af att kunna samla röster för afslag. Det ena skälet är att förslaget är så dyrt och, såsom det äfven här anförts, att man nog borde kunna nöja sig med de anordningar som nu finnas. Det andra skälet är det kulturhistoriska, fornminnesskälet. Men det förhåller sig på det sättet, att de reservanter som anföra det första skälet ge ingenting vidare för det sista, och de som hålla på det sista vilja icke vara med om det första. Således skola herrarna icke tro att, om man nu afslår utskottets hemställan, Vadstena kloster därmed räddas i kulturhistoriskt hänseende. Granskar man nu det första skälet, nämligen det att förslaget är så dyrt och att man väl borde kunna nöja sig med de anordningar, som redan nu finnas, så ber jag få påminna om, hvad äfven herr statsrådet nyss anförde, nämligen att det omöjliga kan vara så som det nu är, utan att, om icke några nya anordningar vidtagas, så måste de gamla göras om. Men vidare vill jag också fästa herrarnas uppmärksamhet på att förra årets Riksdag och särskildt Första kammaren uttryckligen uttalat såsom sin mening, att den nuvarande anordningen i hospitalet för uppvärmning och belysning icke kan få fortfara, och af dem, som känna till förhållandena där, har det blifvit upplyst, att det verkligen också så förhåller sig. Därtill kommer, att den ena Riksdagen efter den andra har beviljat anslag för att i andra hospital utbyta de gamla formerna för uppvärmning och belysning emot modernare. Jag tror därför att det skälet icke bör bestämma någons votum. Så är det det andra skälet, nämligen den kulturhistoriska synpunkten, och till detta skäl skall jag be att få återkomma litet längre fram.

Granskar jag nu själfva den kungl. propositionen, så kan den

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.
(Forts.)

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadsstena hospital.

(Forts.)

skärskådas ur tre synpunkter, nämligen ur teknisk, ekonomisk och kulturhistorisk synpunkt. Den tekniska synpunkten kan jag för min del icke uppehålla mig vid, därför att jag naturligtvis icke förstår den. Men jag måste lita på hvad sakkunniga hafva uttalat, och då denna form för värmeledning, som här är föreslagen, blifvit praktiserad uti andra länder med mycket lyckliga resultat, har jag ingen anledning att betvifla, att förslaget kan väl försvaras från teknisk synpunkt. Jag kommer därefter till den ekonomiska synpunkten. I detta hänseende anföres följande emot förslaget: Det är för dyrt, då anordningarna i alla fall icke kunna bli tillfredsställande och då, såsom den siste talaren berörde, det är att förvänta, att, om man vidtagit dessa anordningar, det i alla fall snart kommer ett förslag om ändring, då man icke blifvit nöjd med hvad som kommit att ske. Gentemot detta ber jag få invända att när sakkunnige, här medicinalstyrelsen — och jag har aldrig lärt känna medicinalstyrelsen såsom öfvermåttan anspråkslös i fråga om kraf på anordningar inom sjukhus, utan jag har mångfaldiga gånger haft anledning uttala, att man nog skulle kunna nöja sig med något enklare anordningar, än som från det hållet kräfvats — på ämbetets vägnar förklarar, att hospitalet på detta sätt kan bli för lång framtid fullt användbart, så har jag icke någon rätt att befara, att om vi nu vidtaga det här föreslagna, kommer i alla fall snart en ny ledning inom medicinalstyrelsen att fordra någonting annat.

Vidare ber jag att få såsom min mening uttala, att det är värdt erkännande, att man nu vill nöja sig med de förändringar som föreslås. Det har så ofta klagats — och icke minst af mig — öfver att man vid uppförande af byggnader här i Sverige är alldeles för anspråksfull, vill hafva det alltför luxuöst och att man ofta skulle kunna nöja sig med det som är bra utan att kräfvat det allra bästa och det allra modernaste. När nu medicinalstyrelsen här nöjer sig med hvad som icke är det allra bästa men som dock kan vara tillfredsställande, synes det mig som om man icke borde tillbakavisa ett sådant förslag. Och det är ännu en synpunkt som jag finner ha skäl för sig. Huru många, många gånger har det icke här uttalats och huru många flera gånger har det icke tänkts, att det vore önskvärdt, om de statens egendomar, hus och stora byggnader, som finnas, verkligen måtte göras användbara och tagas i bruk för något ändamål och icke stå tomma. När man nu använder ett sådant gammalt hus, synes detta mig vara värdt erkännande.

Så kommer jag till det kulturhistoriska momentet. Det ligger då icke någon förebräelse mot någon, när jag säger, att den synpunkten hade bordt framhållas förr, ja, den hade egentligen bort framhållas år 1647, då klostret började användas till krigsmanshus, och vidare år 1784, då det förvandlades till korrektionsinrättning. Ätminstone hade denna synpunkt, tycker jag, bort anföras år 1909. Nu vill jag — ty så prosaisk jag är, är jag ändå icke känslolös för de synpunkter, som framhållits af ett par talare här — gärna erkänna, att det är högst önskvärdt, att våra gamla forminnen bevaras och att den kulturhistoriska synpunkten också i detta fall är värdt allt beaktande. Jag ger också mitt erkännande åt riksantikvariens yttrande. Han har till uppgift att på allt sätt låta sig vårda om våra fornminnen, och han har rätt att

begagna starka ord, när han gör sina yrkanden i denna fråga. Och att han har begagnat starka ord ha vi hört, de hafva citerats af två föregående talare. Huruvida han emellertid icke begagnat något för starka ord, därom kan man kanske hysa något olika meningar, isynnerhet om man med hans yttrande jämför yttrandet af vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Akademien är betydligt försiktigare. Den anser sig för tillfället böra afstyrka förslaget, innan kostnadsberäkningar gjorts för att utröna, hvad ett afslag skulle innebära, och akademien går ännu längre. Den ger sitt yttrande form af två alternativ och säger, att om det emellertid befinnes nödigt att införa elektrisk belysning och värmeledning i klosterbyggnaderna, anhåller akademien, att den sättes i tillfälle att få afgifva utlåtande och förslag öfver sättet för arbetets utförande. Detta är en rätt stor modifikation af riksantikvariens ord.

Nu har här sagts, att det skulle vålla så stor skada på detta hus, om de föreslagna åtgärderna vidtoges. Detta har två talare här påstått. Statsrådet har uttalat såsom sin mening detsamma som medicinalstyrelsen, eller att skadan icke skulle blifva så stor, och jag tror alldeles bestämdt, att det är ett oriktigt uttryck, som man använder, när man talar om vandalisering. Det är ju tydligt, att ett stort arbete skall utföras i byggnaden, men detta arbete är väl ändå icke af den art, att man icke sedan det har skett lika väl som nu bör kunna få en föreställning om huru det gamla klostret har sett ut. Men om man nu afslår förslaget, hvad är det då hvad man vill hoppas? Den siste talaren antydde, att det icke är blott förändringen i stenmurarna, som man vill slippa ifrån, utan man vill hafva en annan sakernas ordning också, nämligen att klostret blir tillgängligt och öppet för forskare. Det skulle således utrymmas. Och herr Säve talade såsom alltid mycket vackert om detta gamla minue, men då sade han också — jag kan icke citera det ordagrant, men tanken var den — att det gör ett djupt vemodigt intryck att tänka sig, att detta kloster nu är uppfyllt af dessa sinnessjuka. I de allra flesta fall är jag af samma mening som herr Säve i denna kammare. Men i detta fall kan jag omöjligen få samma intryck som han. På mig gör det alldeles icke ett vemodigt intryck, att det gamla klostret användes till hospital, utan tvärtom anser jag det vara ur känslosynpunkt — ja, detta ord har litet dålig klang, men låtom oss säga från minnessynpunkt mycket mera tilltalande, att klostret användes till hospital, än att det står öppet för turister och forskare. Jag anser att den förra användningen är så långt ifrån profanerande för det historiska minnet och den ärevördiga byggnaden, att jag i stället vågar påstå, att historiskt och andligt sedt den tjänar ett ändamål, som på ett utmärkt sätt stämmer med den gamla ursprungliga användningen, ty dessa kloster voro — och det var klostrens vackraste uppgift — tillflyktsorter för sjuka stackars människor, som där fingo vård. Och därför påstår jag, att det är för mig mycket mera tilltalande, att klostret användes såsom hospital, än att det skulle stå som ett gammalt hus, dit folk komme antingen af vetenskaplig forskningslusta eller såsom turister.

Och ber jag också herrarna vara vänliga och tänka på konsekvenserna af ett afslagsyrkande. Hvad bli konsekvenserna? Jag skall

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadsstena hospital.
(Forts.)

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadsstena hospital.
(Forts.)

först säga, hvad konsekvenserna bli, om man drager dem ur hvad som antagligen här är Första kammarens åskådningssätt. Jag förutsätter nämligen, att Första kammaren icke vill, att det i hospitalet skall förblifva som det är. Hvad bli då konsekvenserna? Jo, konsekvenserna bli, att man skall bygga ett nytt hospital eller åtminstone en ny paviljong. Medicinalstyrelsen har beräknat kostnaderna härför till 800,000 kronor, men statsrådet anser, att det kan bli något billigare. Jag är icke van vid, att medicinalstyrelsens kostnadsförslag vid utförandet blifva billigare än förespeglats; men att summan blir mycket stor, är i alla händelser säkert. Det stannar dock icke vid detta, ty det åskådningssätt, som i dag gör sig gällande i Första kammaren hos dem, som yrka afslag, medför, att det gamla klostret måste restaureras. Ty blir det icke det, så är intet vunnet. Hvad tro herrarna, att det kommer att kosta att restaurera det gamla klostret? Och så ber jag att få ställa en fråga till dem, som så frimodigt i dag yrka afslag: Tro herrarna, att Riksdagen är och, jag betonar ordet, blir villig att bevilja de dryga kostnader, som erfordras för restaurering af klosterbyggnaden? Och sker icke det, hvad blir då följden? Då drager jag konsekvensen ur det yrkande om afslag, som antagligen i Andra kammaren har mesta gehöret i frågan. Det är, att det skall bli, såsom det är. Därpå blir sedan svaret helt visst om igen och om igen, så att det icke kan visas tillbaka: det kan icke blifva, såsom det är. Hvad blir då följden? Jo, första följden blir, att man får bygga ett nytt hospital, och den andra följden är den, att den gamla klosterbyggnaden kommer att stå såsom en ruin. Här har nog beviljats medel emellanåt för bevarandet af våra fornminnen, och det har jag många gånger i första hand varit med om, men det har då i allmänhet endast varit fråga om att de icke skulle ytterligare förfaras. Jag skall omtala för herrarna, att från ett betydelsefullt och högst aktningsvärdt håll i Andra kammaren har det framkommit följande resonemang: »I fjol yrkade jag afslag på Kungl. Maj:ts proposition. I år yrkar jag bifall, därför att jag anser, att då man kommit med denna kulturhistoriska synpunkt, så ställer den i utsikt stora kostnader». Jag ber herrarna taga hänsyn till de olika synpunkter, hvarifrån detta ärende skall betraktas, och gifva akt på, hvad som föregått, och gifva akt på, hvad som naturligtvis blir konsekvensen af ett afslag. Jag skall därför yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fränckel: Då jag hade nöjet att deltaga i detta ärendes behandling förra året, så får jag säga, att jag nu icke kan godkänna den argumentering, som vice talmannen nyss begagnade, då han sade, att vid återremissen eller afslaget på denna fråga förra året vi hade föreställt oss, att det skulle komma fram ett förslag sådant som detta. När jag nu yttrar mig i frågan, bör kammaren godhetsfullt inse, att jag naturligtvis icke kommer att beröra den kulturella frågan, ty i den är jag icke på långt när nog sakkunnig. Jag kommer således fortfarande liksom i fjol endast att behandla denna fråga rent ekonomiskt, sådan den här föreligger.

När jag förlidet år tog mig friheten att yrka bifall till utskottets förslag, som äfven blef Riksdagens beslut, gjorde jag det af det skälet,

att förslaget skulle medfört en kostnad på cirka en kvarts miljon kronor för att införa elektriskt ljus och värmeledning i Vadstena hospital. Jag hade gjort klart för mig, liksom jag också hade glädjen att se, att Riksdagens majoritet gjort klart för sig, att något behof att få en anordning sådan som denna utförd icke förefinnes, och jag ville icke gå in på det prutningsförsök, som reservanterna i statsutskottet då begärde, nämligen att sätta ned den begärda summan med 20,000 kronor, utan jag sade: låt Kungl. Maj:t på nytt behandla denna fråga, så kunna vi hoppas att få ett nytt förslag till nästa riksdag. Nu förebrår herr vice talmannen oss, som hysa en annan uppfattning än hans, att vi icke vilja stå fast vid den begäran, som Riksdagen i sitt afslagsbeslut i fjol anförde. Jo, herr vice talman! Jag för min del står fortfarande vid den ståndpunkten, men hvad är det, som här inträffat? Jo, det har inträffat, såsom det ständigt nu inträffar, att när Riksdagen har afslagit en fråga, kommer den till Riksdagen tillbaka i sådant skick, att Riksdagen har anledning att, af hvad som då anföres, icke har annat att göra än att afslå den på nytt. Tro herrarna verkligen att de, som af ekonomiska skäl afslagit denna fråga, vilja vara med om att nöja sig med en nedprutning på 40,000 kronor, när det gäller $\frac{1}{4}$ miljon kronor? Jag kan åtminstone icke nöja mig med det. Jag har fortfarande den uppfattningen, att den debatt, som fördes i kamrarna i fjol, gick i det syftet, utan att beröra det kulturella, att när man blef nödsakad af ekonomiska skäl att provisoriskt begagna Vadstena gamla kloster till hospital, måste man vara på det klara med, att en sådan anordning icke kan vara gällande för framtiden. Här måste i framtiden, när tillgångarna så medgifva, uppföras en särskild hospitalsbyggnad, och då kommer man att öfvergifva detta Vadstena hospital såsom sådant. Hvad man än gör med dessa lokaler i det gamla klostret, så blir det icke lämpligt anordnad. Hvad har jag då tänkt mig? Jo, jag hade tänkt mig, att det förslag, som i år skulle komma fram, på grund af Riksdagens afslag förra året, skulle vara ett helt annat än det som nu framlagts i den kungl. propositionen. Då hade man tänkt sig, att man skulle inrätta en värmeledning med uppeldning för *hvarje* byggnad och därigenom undvika kanalerna. Man hade tänkt sig införandet af elektriskt ljus utan dyrbara ledningar och kanaler. Man hade satt i fråga, att inga särskilda elektriska maskiner skulle behövas, utan att man skulle kunna hyra elektriciteten från en närbelägen kraftstation. Allt detta har man icke talat om i den kungl. propositionen. Man gör blott ett nytt försök hos Riksdagen att här få använda $\frac{1}{4}$ miljon kronor eller nära nog denna summa för detta ändamål. Och detta gör man under eu tid, då man kanske ännu mera än i fjol bör anse sig skyldig att vidtaga de största möjliga besparingar. Jag hade tänkt mig, att då kakelugnarna blifvit utbrända, man skulle göra nya kakelugnar och inrätta sig på speciell rumseldning utan att göra några förbindelseledningar. Vidare hade jag tänkt mig med afseende på det elektriska ljuset, om dess införande vore nödvändigt, att man skulle göra provisoriska anordningar af mycket enklare beskaffenhet med luftledningar än hvad här blifvit föreslaget. Då jag för min del finner, att detta icke är fallet, och då man nu får

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.
(Forts.)

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.

understöd af dem, som drifva kulturhistoriska syften, skall jag med nöje fortfarande yrka afslag på det förslag, som nu här åter föreligger.

Herr Trapp: Då statsutskottets majoritet synes hafva haft större intresse för den ekonomiska delen af denna fråga än för den kulturhistoriska, skall jag be att få framställa några ekonomiska synpunkter. Statsutskottet har anfört tvenne motiv för sitt tillstyrkande af den kungl. propositionen. Det ena motivet lyder så, att utskottet finner, att behofvet af elektrisk belysning och centraluppvärmning inom Vadstena hospital måste anses ådagalagdt. Det andra motivet är, att kostnadsförslaget nedprutas.

Hvad nu det första motivet beträffar, så anföres därför inga vidare bevis eller skäl, utan det står där helt naket. Det synes som om statsutskottet, likaväl som förut Kungl. Maj:t och medicinalstyrelsen, ytterst hämtat *sina* ingifvelser rörande ordnandet af Vadstena kloster från — statsrevisorerna. Hvad hafva då statsrevisorerna i denna fråga åtgjort och yttrat? Såsom för en stund sedan statsrådet och chefen för civildepartementet yttrade, hafva statsrevisorerna åren 1896 och 1904 besökt Vadstena. Men det är icke så, såsom man velat framkonstruera af deras yttranden, att de skulle ansett, att ett trängande behof förelåg att införa elektrisk belysning i klosterbyggnaden. När statsrevisorerna år 1896 besökte Vadstena, så var söder om staden den nya asylen just uppförd, och där var elektrisk belysning införd. Det var naturligt, att statsrevisorerna funno denna anordning utmärkt, och lika naturligt var det, att hospitalsledningen och statsrevisorerna kunde hysa önskemål att få elektrisk belysning äfven inom klostret, men motivet för införande af den elektriska belysningen var den med oljebelysningen förenade eldfaran. Och då statsrevisorerna tänkte på införandet af elektriskt ljus därstädes, så var det under den förutsättningen, att kostnaderna därför skulle blifva obetydliga. Statsrevisorerna förmenade, att den drifkraft, som redan fanns vid hospitalsanläggningen, skulle vara tillräcklig för utförande af denna belysning. År 1904, då statsrevisorerna besökte Vadstena, refererade de i sammandrag, hvad revisorerna från år 1896 sagt, och anmälde då i sin berättelse, att medicinalstyrelsen år 1902 hade infordrat anbud på införandet af elektriskt ljus i klostret, men att dessa anbud icke kunnat antagas därför, att de voro för höga. Detta ville statsrevisorerna endast anmäla. Någon anmärkning eller något kraf på, att man skulle göra det, gjordes icke. Alltså, något stöd för vidtagandet af dessa anordningar lär ingen kunna finna i hvad statsrevisorerna yttrat. I afseende å centraluppvärmningen hafva statsrevisorerna icke gjort något uttalande, om man icke skulle kunna hänföra sig till det, som 1904 års revisorer gjorde, när de uttalade sin förvåning öfver, att kostnaderna för belysning och uppvärmning af Uppsala hospital, där det dock fanns centraluppvärmning, voro 92,000 kronor, såsom jag vill minnas, då det däremot i Vadstena icke gick till mera än cirka 40,000 kronor. Detta talar ju icke precis för centraluppvärmningens införande. Det är visserligen så, det får jag också säga, att patienterna vid Uppsala hospital voro omkring 1,200, och endast 800 i Vadstena, men, propor-

tionellt taget, var kostnaden för uppvärmningen i Uppsala mera än 50 procent dyrare än i Vadstena.

Det andra motivet, som statsutskottet anför, är, att kostnaderna kunnat nedbringas. Det är riktigt, att kostnaderna ha blifvit lägre, men det har skett på bekostnad af ändamålsenligheten och soliditeten. Det är ett mycket sämre förslag, som nu föreligger, ett förslag, som kommer att i driften blifva betydligt dyrare och medföra ett dyrare underhåll af ledningarna. Detta har under debatten vid fjolårets riksdag starkt framhållits af herr statsrådet och äfven nu framhållits af medicinalstyrelsen, men det oaktadt säger nu statsutskottet, att det är ett skäl för att antaga det nuvarande förslaget. Att därmed bli för- enade större utgifter, det gör ingenting. Nu är frågan, om man skall nedlägga kostnader på bibehållandet af dessa klosterbyggnader såsom hospital. Enligt min mening är det fullständigt bortkastade penningar att så göra, ty rummen i klosterbyggnaden äro för låga för att i längden kunna användas såsom hospital. Till och med medicinalstyrelsen säger, att de äro »gamla och omodärna». Vidare kan man med all säkerhet säga, att ordentlig ventilation aldrig kan där införas, och då äro, som sagdt, penningarna bortkastade. Vore det icke mera skäl att använda dessa pengar till att bygga ett annat hospital?

Den, som sett, huru det är ställt där, kan icke nog förvåna sig öfver den planlöshet, som ägt rum vid uppförandet af dessa byggnader vid Vadstena hospital. Jag talade nyss om den, som uppfördes år 1896. Den ligger söder om staden. Alla andra ligga norr om staden. Maten lagas där, och måste köras genom hela staden, och kommer då fram i mer eller mindre kallt tillstånd.

Nu afser jag, med hvad jag här anför, att bereda Kungl. Maj:t tillfälle att låta uppgöra fullständig plan för ordnandet af byggnadsförhållandena där nere. Man skulle kanske kunna begagna de medel, som nu äro afsedda för detta ändamål eller 226,000 kronor. Vidare är, såsom en föregående talare anför, det också tydligt, och det ha medicinalstyrelsen och Kungl. Maj:t sagt, att man kan icke vänta mer än ett eller annat år med att bygga en samlingslokal. Den skulle säkerligen kunna inrymmas i den byggnad, som medicinalstyrelsen tänkt sig komma att kosta 800,000 kronor. Och vi kunna läsa mellan raderna i medicinalstyrelsens utlåtande, att det finnes tre byggnader för första klassens sjuka, som enligt medicinalstyrelsens yttrande äro i ett så dåligt skick, att det icke ens föreslås att där inleda värmeledning. Detta är också en sak. Detta bortplottrande af statsmedel finner jag icke riktigt. Jag vill icke taga ståndpunkt i denna fråga, förrän det finnes en ordentlig plan framlagd.

Det har sagts, att byggnaden icke skulle kunna användas till något, om man icke fortfarande vill begagna den till hospital. Jo, det finnes en mycket god användning för denna byggnad, och det är den att där inrätta ett Birgittemuseum. Det finnes i Vadstena kyrka en mängd dyrbara kyrkliga relikier, mässkläder, helgonbilder och allt sådant, som är dyligt förvaradt och illa placeradt, och skulle i museet kunna få en varaktig fristad. Om man går omkring klosterkyrkan, ser man hundratals medeltida grafstenar, som kastats ut på den om- liggande marken och äro utsatta för förstörelse. Detta mästa väcka

*Om anord-
nande af
elektrisk be-
lysnings m. m.
inom Vad-
stena hospital.*
(Forts.)

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.

(Forts.)

pinsamma känslor hos hvar och en, som är intresserad för dylika minnens bevarande. Dessa saker skulle i museet kunna få rum.

Mina herrar! Jag har icke kunnat förmärka någon synnerlig entusiasm för detta våldförande af Vadstena kloster hvarken hos regeringen eller statsutskottet, och jag vågar därpå bygga den förhoppningen, att frågan skall få en lycklig lösning i denna kammare, som ju alltid satt en ära i att värna om våra nationella och kulturhistoriska minnesmärken och som helt säkert i dag skall veta att genom sitt beslut hedra minnet af den kvinna, som redan på 1300-talet gjorde det svenska namnet äradt och berömdt i hela världen.

Herr talman! Jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr af Ekenstam: Huru revisorerna år 1896 sågo saken, det har nu den siste ärade talaren sökt framställa. Jag vill endast med ett par ord antyda, huru de revisorer, som år 1904 besökte Vadstena hospital och asyl, då sågo saken. De funno nämligen, att, såsom det då där var inrättadt, var det med de gamla utbrända kakelugnarna synnerligen svårt att åstadkomma den värme i hospitalsbyggnaden, som var nödvändig för att öfver hufvud taget göra denna byggnad lämplig för människor. Vi funno, att det var synnerligen svårt att få ett ventilationssystem, som kunde ordna den lufttillgång, som enligt nutida åsikter var nödvändig, och sist men såsom den allra förnämsta bristen, att fortfarande såsom belysningsmedel där begagnades fotogenlampor. Eldfaran var således synnerligen påfallande. Vi skola komma ihåg, att det dock är människor, som sakna sitt fulla förstånd, som där vårdas. Vi skola tänka på den fara, som där oafbrutet finnes för att under sådana förhållanden just vid ett sådant belysningssystem eld kan utbryta. Hvad ansågo revisorerna då borde göras? Ja, det fanns icke någon annan tanke, än att man måste ställa sig på den ståndpunkt, som, så vidt jag förstår, är af alla talare betonad, nämligen att såsom det då var, och ännu är, kan det icke få förblifva. Då är naturligtvis intet annat att göra än att antingen bättra på hvad som finnes eller också att göra klart för sig, att det gamla hospitalet måste ersättas med ett nytt. Det lider väl intet tvifvel om, att ur åtskilliga synpunkter det kunde vara synnerligen lyckligt, om man obetingadt skulle kunna få ställa sig på den senare ståndpunkten, och om man kunde hoppas och tro, att verkligen offervilligheten vore sådan, att man kunde få en ny byggnad, som kunde ersätta den, som nu användes. Men med afseende på de mycket stora uppoffringar, som på senaste tiden voro för hospitalsväsendet gjorda, vågade vi icke tänka oss, att den svenska representationen skulle komma till det resultat, att man skulle vilja ersätta en byggnad, som är ganska användbar, med en ny, som skulle kräfva ytterst höga kostnader. Vi måste därför stanna vid den tanken att söka göra det bästa möjliga af hvad som fanns, och därvidlag var det alldeles gifvet, att vi i första hand tänkte på huru den stora eldfaran skulle kunna undgås. Det var vår plikt att icke utsätta dessa stackars människor, som där voro internerade, för faran att en gång kanske bli innebrända. Det var det känslöskälet, som framför allt talade till oss, och det är det, som gör, att

jag i den stund, som är, vidhåller den synpunkten, att man bör bättra på hvad som finnes, då det kan vara dugligt för en lång framtid.

Den siste talaren sade, att det icke är med någon entusiasm, som detta förslag framförts. Nåväl, om det icke är med entusiasm, så är det dock framfördt af plikt känslan, och kanske att i detta fall den kan våga fullt ut lika mycket.

Jag skulle efter detta, utan att ingå på frågan omständligare, vilja något tala om den mycket framhållna kulturhistoriska synpunkten. Jag vill icke göra det såsom någon speciellt sakkunnig i afseende å Birgittaklostret, men jag vill göra det såsom boende i den gamla staden Visby, där vi hafva så många minnesmärken från gångna år. Där hände sig för en del år sedan, att stadsinvånarne började finna, att den kring staden gående stadsmuren, som endast hade några få ytterst begränsade portar, inneslöt dem alldeles för trångt, så att de ville ha en port till. Men då blef det oro hos riksantikvarien. Herrarna kunna vara förvissade om att de uttryck, som han då använde mot dem, som önskade få denna nya port, voro fullt så kraftiga som de, hvilka nu användas, då det gäller att ordna Birgittas kloster. Trots allt hvad som då förekom, blef den porten upptagen, och jag kan försäkra herrarna, att om ni komma dit, skall den icke på något sätt chockera eder. För visso skola de flesta icke kunna ana annat än att den funnits där från början. För mig är det exemplet ganska tyngande i fråga om hvad som kan hända vid Vadstena kloster, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital.
(Forts.)

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag skall först, herr talman, be att få säga några ord med anledning af herr statsrådets yttrande, icke då han hänvände sig till mig och skämtade om att kakelugnarna skulle tagas bort — det var ju bara i ett citat, som detta omnämndes — utan då han talade om, att kakelugnarna i detta gamla kloster voro gamla och utbrända, och att det skulle vara förenadt med mycket stora kostnader att ställa dem i ordning. Jag har nu hört af en person, som varit i Vadstena i förrgår för att se, huru det förhöll sig med denna sak, att det icke är sant, att dessa kakelugnar äro uppbrända, utan att de äro i godt skick, och att det enda, som behöfs, är att uppsätta en reservpanna. Att så är förhållandet har nämnda person nyss förklarad för mig.

Mot herr vice talmannen skall jag be att få säga några ord med anledning af hans yttrande, att det kulturhistoriska skälet kommit för sent: »detta hade bort tagas fram 1627 eller åtminstone före 1909». Ja, det erkänner jag, att det var ett fel i den kungl. propositionen år 1909, att det skälet icke alls var berördt. Men det talar godt för öfverintendentsämbetet, att när frågan föll vid föregående års riksdag, öfverintendentsämbetet tog upp detta skäl och därigenom lade denna kulturhistoriska fråga inför Kungl. Maj:t och Riksdagen.

Vidare talade herr vice talmannen om, hvad statsutskottet anförde föregående riksdag, och sade, att det, som regeringen nu gjort, stode i konsekvens med de åsikter, som uttalades föregående år af statsutskottet. Ja, det kan jag icke neka till, att han hade ganska rätt i hvad han då sade. Men sedermera ha alla dessa af öfverintendents-

Om anord-
nande af
elektrisk be-
lysning m. m.
inom Vad-
stena hospital.

ämbetet, riksantikvariern och vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien framhållna omständigheter och skäl kommit fram, hvilka åtminstone för mig — och jag hoppas för de flesta — förändrat den synpunkt, som jag förut haft på saken.

Herr vice talmannen sade vidare, att medicinalstyrelsen framlagt ett kostnadsförslag på 800,000 kronor för uppbyggande af en ny paviljong. Nej, det har styrelsen visst icke gjort, utan den har endast helt löst framkastat den åsikten, att en ny hospitalsbyggnad skulle kosta 800,000 kronor, och huru löst detta påstående är, kan man förstå, då herr civilministern säger, att detta naturligtvis är för mycket, men att den nog kommer att kosta en half miljon.

Då herr vice talmannen ville varna Första kammaren för att afslå den kungl. propositionen, gjorde han detta med denna motivering: »om ni nu afslå densamma, hvad kommer sedan? Ni få lof att tänka på konsekvenserna. Ni få icke tänka på, huru Riksdagen nu är sammansatt, utan på huru den *blir* sammansatt». Jag hyser icke den pessimistiska åsikt, som han här gaf uttryck åt. Jag tror, att huru Riksdagen än blir sammansatt, kommer den, likaväl som den Riksdag, som nu är, att vårda sig om de angelägenheter, som röra fattiga, asylister och vansinniga. Och jag tror icke heller, att det är så stor fara för snålhet och sparsamhet med afseende å kulturella angelägenheter. Jag hyser en annan farhåga beträffande den Riksdag, som framdeles kommer hit, och det är, att den kanske kommer att bli för spendersam, åtminstone i fråga om hvad som rör de på ett och annat sätt mindre väl ställda i samhället.

Nu sade herr vice talmannen till sist: »om vi nu få anslag till en ny hospitalsbyggnad och bygga en sådan och få asylister dit, måste vi ju restaurera det gamla nunneklostret; annars blir det ingen mening med hela saken». Gentemot detta ber jag att få påpeka, att denna fråga redan är besvarad af herr Trapp. Jag tror, att man har ett så ofantligt godt ändamål ett använda den gamla byggnaden till som att där inreda ett museum icke endast för Birgittaminnen, såsom herr Trapp sade, och Vadstenaminnen, utan äfven för minnen från hela vår medeltida kultur. Hvar och en, som litet känner till förhållandena vid våra muséer, vet, huru trångt det där är om plats, och huru väl ökad utrymme behöfves.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr statsrådet greve Hamilton: Jag nödgas säga några ord med anledning af ett yttrande af den siste talaren.

I början af sitt första anförande betonade han ganska starkt, att den synpunkt, som för honom var den bestämmande, var den kulturella synpunkten. Han tog däremot afstånd från de motiv, som hade förestafvat åtskilliga reservanter från Andra kammaren deras ställning, nämligen att det är bra som det är, och att man behöfver ingenting göra. Men såväl i sitt första som i sitt senaste anförande råkade han sedan in på dessa reservanternas skäl och sökte visa, att intet behöfver åtgöras.

I sitt sista yttrande sade han, att de uppgifter, jag lämnat om

kakelugnarnas beskaffenhet, icke voro med sanna förhållandet öfverensstämmande. Han hade, sade han, träffat en person, som varit där, och denna person hade förklarat, att kakelugnarna voro i briljant skick. Ja, värdet af detta uttalande beror naturligtvis på hvad det var för en person, som afgaf detsamma. Om det var en specialist på kakelugnar, som uttalade sig om dem, bör det naturligtvis tillmätas stor betydelse. Hvad mina uttalanden om dessa kakelugnar beträffar, kan jag endast säga, att de icke härleda sig från någon personlig kändedom eller personlig insikt i saken, utan på uppgifter från medicinalstyrelsen — och från denna brukar jag få riktiga uppgifter. Och medicinalstyrelsen har förklarat, att just på grund af denna stora fråga, som förestode, hade under sista åren reparationsanslaget hållits nere vid det minsta möjliga, och att om icke förevarande äskande bifölles, ingen utväg finnes att undgå att komma med begäran om anslag till betydliga reparationer, ja, genomgripande reparationer, och bland de saker, herr generaldirektören nämnde, var just, att kakelugnarna äro gamla och utbrända, så att de måste ersättas med nya. På samma sätt förhölle det sig med pannan.

Jag har endast velat nämna, att jag åberopat mig på de uppgifter, som lämnats mig af medicinalstyrelsen.

Grefve Douglas: Jag har i denna nu så länge debatterade fråga en ganska grannliga och svår ställning. Å ena sidan är jag såsom ordförande i Vadstena hospitalsstyrelse synnerligen intresserad af, att de sjuka där bättre tillgodoses i afseende å ljus och värme än hittills; å andra sidan är jag äfven varmt intresserad af de sträfvan- den, som nu allt mer och mer göra sig gällande och afse att bättre än under närmast föregående period tillvarataga våra gamla minnen. Och då måste jag, just såsom målsman för Östergötland, i sådant afseende önska, att detta vårt förnämsta klosterminne och det, som jämte Vadstena slott och klosterkyrka utgör den dragningskraft, som ärligen drager hit hundratals turister och intresserade och äfven studerande, bibehålles och bibehålles i ett förändradt skick. Ty, må vara att just dess egenskap af hospital har verkat därhän, att byggnaden under de sista åttio åren bättre bibehållits än kanske eljest skulle hafva varit fallet, så är det dock så, att just dess egenskap af hospital och ett hospital, som är sammanbyggt med klosterkyrkan, gör att hvarken intresserade besökande eller studerande kunna med någon trefnad vistas i dessa byggnader eller deras omgifningar. De, som någon gång varit i Vadstena, hafva helt säkert medfört samma intryck af det tröstlösa skick, hvori för ögonblicket stadens minnesmärken befinna sig; gamla intressanta klosterträdgårdar och minnesrika byggnader äro öfver- allt afstängda för allmänheten, och icke ens den gamla klosterkyr- kans omgifningar kunna besökas med någon vidare trefnad.

Så vidt jag förstätt diskussionen, äro här tvenne vägar tänkbara, — den ena är den, att Riksdagen afslår den kungl. propositionen. I sådant fall skulle väl det inträffa, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet har skildrat, nämligen att medicinalstyrelsen måste vidtaga vissa större reparationer å dessa gamla byggnader. Då skulle ju de sjuka få den större trefnad, som de helt säkert behöfva, och

Om anord-
nande af
elektrisk be-
lysning m. m.
inom Vad-
stena hospital.

(Forts.)

Om anordnande af elektrisk belysning m. m. inom Vadstena hospital. klostret skulle under den närmaste framtiden i mycket bättre skick än hittills uppfylla sitt ändamål. Sedermera, längre fram, då man återigen skulle komma att finna, att det ändå icke vore såsom det bör vara, komme vi i Östergötland och Vadstena att kanske ändå få vår paviljong. Jag erkänner och jag inser fullkomligt, att andra behof finnas, som äro mer trängande, men förr eller senare måste denna paviljong nybyggas. Då blefve klostret tillgängligt och det blefve möjligt för de många i Östergötland och det öfriga Sverige att få sin önskan uppfylld att där inrätta antingen ett kulturhistoriskt museum eller ett ålderdomshem eller något dylikt. Kommer tid kommer råd — dessa alternativ behöfva ej så mycket sysselsätta oss nu, det ligger i framtiden. Men säkert är, att den skildring, som herr vice talman gifvit af dessa byggnaders kommande förfall, är grundad på en något för pessimistisk uppfattning.

(Forts.)

Den andra väg, som är möjlig, är, att Riksdagen antager den kungl. propositionen; ja, hvad inträffar då? Då måste det göras en mängd dyrbara reparationer, och med hvilken påföljd? Jo, med den påföljd, att hospitalet i Vadstena, som är inrymdt i den gamla femhundraåriga klosterbyggnaden, ändå är det sämsta hospitalet i Sverige, men man har då samtidigt för en längre tid fastlåst byggnadens egenkap af hospital.

Då jag under sådana förhållanden måste luta till det första alternativet, ber jag, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Trapp: Då herr statsrådet och chefens för civildepartementet senaste uttalande om tillståndet med kakelugnarna inom Vadstena hospitalsbyggnad stod i samband med yttrande af grefve Wachtmeister, får jag säga, att det var jag, som lämnat honom berörda uppgifter, och så vidt jag förstår denna sak, voro dessa kakelugnar, hvilka uppgå till hundratal, när jag såg dem i förgår, i ganska godt stånd och utan sådana sprickor, som alltid bruka följa med, när de äro utbrända, och skulle verkligen medicinalstyrelsen hafva väntat med att omsätta dessa hundratals kakelugnar, till dess det kunde ske på en gång, när de alla vore utbrända, anser jag, att medicinalstyrelsen skulle hafva gjort ett mycket stort fel, ty kakelugnar böra i sådant fall som detta omsättas efter hand, och man väntar icke därmed till dess det kan ske med alla på en gång. Jag vet, att herr statsrådet fått sina upplysningar från medicinalstyrelsen, men äfven dessa kunna ju vara mer eller mindre exakta.

Jag är af den fulla öfvertygelsen, att kakelugnsuppvärmning gör bättre nytta i dessa lokaler än någonsin centraluppvärmning. Ventilationen blir ovillkorligen bättre, när den förbrukade luften omsättes genom att gå ut på samma gång som den uppvärmda luften, och vid centraluppvärmning skulle man få inrätta evakuationsventiler, men denna ventilation komme aldrig att fungera så väl. Hvad som blifvit anfördt härom från motsidan, anser jag således icke vara något egentligt skäl. Lika litet är detta fallet med hvad som anföres om behöfvat af ökad ångkraft. Detta är ej större, än att det kan afhjälpas genom insättande af en reservångpanna, hvilken icke behöfver med-

föra större kostnad, än att hospitalet med egna medel kan bekosta densamma. Sedermera finge man se tiden an, till dess de nya byggnaderna kunna uppföras.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig ause propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 73.

*** Vid ånyo skedd föredragning af jordbruksutskottets den 19 och 20 innevarande april bordlagda utlåtanden:

nr 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till Norrtälje stad af viss kyrkoherden i Norrtälje församlings pastorat på lön anslagen jord,

nr 64, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af mark från komministersbostället Tumba nr 2 i Botkyrka socken, och

nr 65, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till Piteå stad af viss kyrkoherden i Piteå stadsförsamlings pastorat på lön anslagen jord,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen, angående anläggning af statsbana från Lapträsk till Veittjärvi m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen:

- 1:o) angående anslag till landtmäteriuundervisningens ordnande;
 - 2:o) angående efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett af E. O. Sandström från kronopark inom Norrbottens län inköpt virkesparti;
 - 3:o) angående inbetalandet af köpeskillning för af E. A. Lundkvist i Berg inköpt virke från kronopark inom Västerbottens län; och
 - 4:o) i fråga om anvisande af medel för vissa kostnader för domänstyrelsen.
-

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nedre justitierevisionen å extra stat för år 1911; och

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till anskaffning och anordnande af hissar i flottans sjukhus i Karlskrona m. m.; äfvensom

Första kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad lokaltrafik å statens järnvägar.

Herr *Östberg, Johan*, väckte en motion, nr 88, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående beviljning af fast egendom samt af inkomst.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,35 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
